

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra Politologie

Tranzice Turecka směrem k autoritářskému režimu
Bakalářská práce

Autor: Kříž Zdeněk
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie
Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek

Hradec Králové, 2018

Zadání bakalářské práce

Autor: Zdeněk Kříž

Studium: F14BP0076

Studijní program: B6701 Politologie

Studijní obor: Politologie

Název bakalářské práce: Tranzice Turecka směrem k autoritářskému režimu

Název bakalářské práce AJ: Transition of Turkey towards the authoritarian rule

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na tranzici Turecka směrem k autoritářskému režimu. Jejím cílem bude odhalit příčiny, které vedly k prudké regresi demokracie v této zemi během vlády Recepta Tayyipa Erdogana (2003- 2017). Z teoretického hlediska tak bude práce spadat do oblasti komparativní demokratizace. První část práce se zaměří na představení existujících teorií, které vysvětlují příčiny režimních přechodů v současném světě. Druhá část se bude věnovat stručnému nastínění historicko-politickému vývoji Turecka od konce studené války po jmenování Erdogana do funkce premiéra. Třetí část bude analyzovat vývoj mezi lety 2003-2017 prostřednictvím vysvětlení, která jsou předestřena v teoretické části. Závěr práce bude poté věnován vyhodnocení získaných závěrů. Z metodologického hlediska bude práce jednopřípadovou kvalitativní studií.

1. Linz, Juan and Stepan, Alfred: The Breakdown of Democratic Regimes. 1978. ISBN 9780801820083. 2. Huntington, Samuel P.: The Third Wave: Democratization in the Late 20th Century (The Julian J. Rothbaum Distinguished Lecture Series). 1991. ISBN 9780806125169. 3. Altman, David and Pérez-Linán, Anibal: Explaining the Erosion of Democracy: Can Economic Growth Hinder Democracy? 2017. V-Dem Working Paper. Available at: <https://ssrn.com/abstract=2929501> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2929501>. 4. Stamps, Norman: Why Democracies Fail: A Critical Evaluation of the Causes for Modern Dictatorship. 1957. ASIN B007T2V5CY. 5. Diamond, Larry and Plattner, Marc F.: Democracy in Decline? 2015. ISBN 9781421421216. 6. Erdmann, Gero and Kneuer, Marianne: Regression of Democracy? 2011. ISBN 9783531933023. 7. Balík, Stanislav and Kubát, Michal: Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů. 2004. ISBN 8086569896.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Bílek

Datum zadání závěrečné práce: 23.6.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 19. 7. 2018

Anotace

KŘÍŽ, ZDENĚK. *Tranzice Turecka směrem k autoritářskému režimu*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2018, 57 str. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na tranzici Turecka směrem k autoritářskému režimu. Jejím cílem bude odhalit příčiny, které vedly k regresi demokracie v této zemi během vlády Recepta Tayyipa Erdogana (2003- 2017). Z teoretického hlediska tak bude práce spadat do oblasti komparativní demokratizace. První část práce se zaměří na představení existujících teorií, které vysvětlují příčiny režimních přechodů v současném světě. Druhá část se bude věnovat stručnému nastínění historicko-politickému vývoji Turecka od konce studené války po jmenování Erdogana do funkce premiéra. Třetí část bude analyzovat vývoj mezi lety 2003-2017 prostřednictvím vysvětlení, která jsou předesťena v teoretické části. Závěr práce bude poté věnován vyhodnocení získaných výsledků. Z metodologického hlediska bude práce jednopřípadovou kvalitativní studií.

Klíčová slova: Turecko, regrese demokracie, Erdogan, hybridní režim, autoritářský režim

Annotation

KŘÍŽ, ZDENĚK. *Transition of Turkey Toward the Authoritarian Rule*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2018, 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis focuses on the transition of Turkey toward the authoritarian rule. Its goal will be revealing causations which led to a regression of democracy in this country during the government of Recep Tayyip Erdogan (2003 – 2017). From a theoretical perspective the thesis will belong to the field of comparative democratization. First part of the thesis will focus on the introduction of existing theories that explain causes of regime transitions in today's world. Second part will concentrate on brief historical outlining of political development of Turkey since the end of Cold War until the inauguration of Erdogan as prime minister. Third part will analyze political development from 2003 to 2017 through explanations discussed in theoretical part. Conclusions will then be dedicated to evaluation of gained empirical results. From a methodological viewpoint the thesis will be a single-case qualitative study.

Keywords: Turkey, regression of democracy, Erdogan, hybrid regime, authoritarian regime

Rád bych poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Jaroslavu Bílkovi za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Teoretická část.....	6
1.1 Povaha tureckého režimu v Turecku.....	6
1.2 Demokratický pokles (backsliding).....	7
1.3 Představení existujících teorií.....	8
1.3.1 Individuální přístup.....	9
1.3.2 Ekonomický přístup.....	10
1.3.3 Institucionální přístup.....	12
1.3.4 Sociální přístup.....	15
1.3.5 Kulturní přístup.....	15
1.3.6 Mezinárodní přístup.....	16
2. Historicko – politický vývoj Turecka 1991 – 2003.....	18
2.1 Vláda tradičních stran.....	18
2.2 Úspěch islamistické Strany prosperity.....	20
2.3 Hospodářská krize.....	22
2.4 Úspěch AKP.....	24
3. Analýza poklesu demokratických hodnot v Turecku 2003 – 2017.....	26
3.1 Individualistický přístup - Recep Tayyip Erdogan.....	26
3.2 Ekonomický růst.....	30
3.3 Oslabování soudní moci a armády.....	32
3.3.1 Soudní moc.....	33
3.3.2 Armáda.....	35
3.4 Kultura.....	37
3.4.1 Růst islamismu.....	39
3.5 Vztah Turecka a EU.....	41
3.6 Inspirace příkladem/lavinový efekt.....	44
Závěr.....	48
Literatura a prameny.....	50
Literatura.....	50
Prameny.....	53
Internetové zdroje.....	53
Seznam grafů.....	57

Úvod

Turecko se ve 20. století radikálně transformovalo a pomalými kroky začalo směřovat k moderní a sekulární muslimské zemi, což silně souviselo s touhou odklonit se od arabských zemí a směřovat politicky do Evropy (Somer 2016). V roce 1923 vznikla v návaznosti na poválečnou situaci a smlouvu z Lausanne turecká republika a byla zvolena cesta demokracie podle vzoru západních zemí. Hlavním zastáncem této transformace byl první turecký prezident, nacionalista Mustafa Kemal, známý jako Atatürk – otec Turků. Jeho cílem bylo přeměnit pomocí rezolutních reforem stávající zastaralou společnost a vytvořit tak nový režim spojený s parlamentní demokracií. Ta by fungovala na základě pozměněné ústavy, která by oproti své dřívější verzi byla sekulární. Atatürk vytvořil státní aparát, jehož hlavní funkce byly zastávány důstojníky a válečnými hrdiny z války za nezávislost. Armáda za jeho vlády působila jako významný stabilizační prvek a silnou roli si udržela i po celé 20. století (Zürcher 2004).

Atatürk se snažil nový stát okamžitě sekularizovat. Celonárodně bylo upuštěno od islámského práva a stát přijal právní systém inspirovaný západními zeměmi. Byl zrušen titul chalífy¹. Zrušeny byly také náboženské školy a došlo ke zrovnoprávnění mužů a žen. I přesto, že byla zavedena striktní sekularizace, se však jednoznačně nejednalo o demokracii. Moc byla centralizovaná a fungoval zde autoritářský režim pod vedením jedné strany. První svobodné volby v Turecku proběhly až v roce 1946 (Pirický 2006).

I přes postupnou liberalizaci země se však Turecko k plně rozvinuté demokracii netransformovalo nikdy. Avšak během více než osmdesáti let se země konstantně demokratizovala a byla na dobré cestě k tomu, aby se při zachování těchto demokratických tendencí stabilní demokracií stala (Somer 2016). V turecké cestě transformace byly velice důležité zahraniční styky s Evropským společenstvím (později EU) a dalšími organizacemi, jejímiž členy byly západní demokracie. Po skončení druhé světové války se Turecko stalo jednou ze zakládajících zemí OSN. Později v roce 1949 se stalo také

¹ Chalífa – „politický vůdce v muslimském světě“ (Vocabulary b. r.).

členem Rady Evropy a v roce 1952, po účasti v Korejské válce, i součástí NATO (Zücher 2004).

Nejdůležitějším partnerem však zůstávalo Evropské společenství, které mělo pozitivní vliv na liberalizační reformy v zemi. Tento vztah také pomohl zlepšit dodržování občanských svobod a lidských práv. Turecko si stanovilo za cíl své připojení k Evropskému společenství. Byl by to tak pomyslný vrchol tureckého snažení o demokratizaci země. Avšak aby bylo Turecko přijato do EU, muselo mimo jiné splnit Kodaňská kritéria². Z ekonomického hlediska si Turecko vedlo velice dobře. Země je považována za fungující tržní ekonomiku, která během 21. století prožívá ekonomický boom. Ten také pomohl vyvést více než 20 % turecké populace z chudoby. Závažnější nedostatky však existovaly v politickém fungování země a také na poli dodržování lidských práv včetně ochrany menšin. Úroveň občanských svobod se sice v prvních letech 21. století oproti době dřívější zlepšila, nicméně stále nedosahovala hodnot požadovaných pro vstup (Zürcher 2004).

Nové tisíciletí se neslo ve znamení změny v turecké společnosti, kdy se do popředí dostává islamistická strana, Strana spravedlnosti a rozvoje (dále jen AKP), založená v roce 2001. Hned v roce 2002, ve volbách do parlamentu, vyhrává se ziskem 34 % hlasů. Předchozí takové podpoře se mohla naposledy těšit sekularistická Strana vlasti ve volbách konaných roku 1987. V roce 2003 se poté předsedou vlády stává spoluzakladatel AKP a bývalý starosta Istanbulu Recep Tayyip Erdogan. Liberalizace však pokračovala, AKP neustávala v reformách vyžádanými EU a v prvních letech jejich vlády byla strana razantně pro pokračování ve sbližování s EU (Pirický 2006).

V roce 2005 pak byla zahájena oficiální jednání o vstupu Turecka do EU. Netrvalo to ovšem dlouho a jednání byla zpomalena. V roce 2010 se pak jednání na několik let zastavila úplně. Jedním z důvodů úplného zastavení přístupových jednání byl také stále nevyřešený konflikt s Kyprem, který v té době již členem EU byl, ohledně Severokyperské turecké republiky, a také

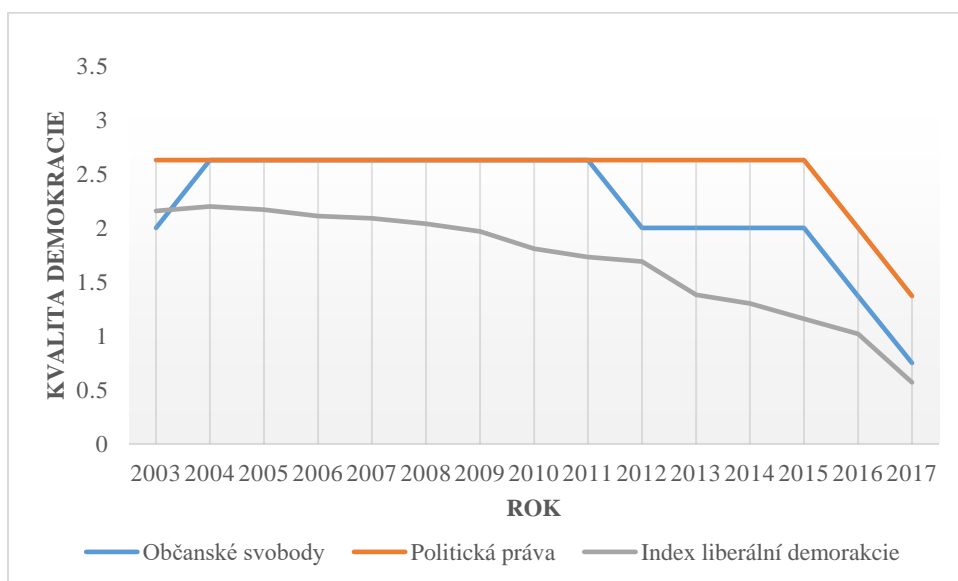
² Kodaňská kritéria – „jinými slovy kritéria vstupu. Jsou tři kritéria, které musí kandidátská země splnit, pokud chce vstoupit do EU. 1. stabilní instituce (které zajišťují demokracii), právní stát a dodržování lidských práv (včetně úcty a ochrany menšin). 2. fungující tržní hospodářství (a konkurenceschopnost). 3. schopnost plnit závazky vyplývající z členství (Euroskop b. r.).

z důvodu pomalejšího tempa reforem a znepokojení lídrů Evropské unie nad stavem turecké domácí politiky (Freedom House 2011).

Moc se centralizovala ve prospěch strany AKP, což bylo doprovázeno také postupnou desekularizací a dewesternizací. Tento proces byl ještě umocněn masivními čistkami po neúspěšném převratu provedeným armádou v roce 2016. Na základě referenda z roku 2017 také došlo ke změně ústavy. Předělaná ústava pak vstoupila v platnost volbami v červnu 2018 (The Guardian 2018).

Turecko bylo ještě v první dekádě 21. století i přes různé demokratické deficity vnímáno mezi mnoha odborníky jako úspěšně se demokratizující země, která byla na cestě k plně pluralistické konsolidované demokracii. Země byla dokonce z pohledu Západu vnímána jako model pro další muslimsky většinové země. Během období Erdoganovy vlády však došlo k zásadní proměně turecké společnosti a země po dlouhých letech viditelného posunu směrem k liberální demokracii začala směřovat zpět k autoritarismu (Sommer 2016).

Graf 1 – Vývoj demokracie v Turecku

Zdroj dat: Varieties of Democracy 2018

Pro ilustraci vývoje turecké demokracie zde máme graf využívající data Freedom House a Varieties of democracy. Mezi lety 2003 a 2004 dochází ke zlepšení občanských svobod díky prováděným reformám vyžadovaným Evropskou unií. Na grafu můžeme vidět i jemné zlepšení hodnoty liberální demokracie mezi těmito lety. V případě občanských svobod a politických

práv poté dochází ke snižování hodnocení, nejmarkantnějším je tento negativní posun po roce 2015. Index liberální demokracie ale ukazuje konstantní snižování demokratických hodnot s eskalací po roce 2012.

Tato práce se zaměří na tranzici Turecka směrem k autoritářskému režimu. Jejím cílem bude analyzovat průběh tohoto přechodu a představit možná vysvětlení, která vedla k regresi demokracie v této zemi během vlády Recepta Tayyipa Erdogana (2003-2017). Analýza tohoto tématu je v současné době velice aktuální, neboť objasňuje současnou politickou situaci v zemi, která je silným hráčem v mimořádně strategickém regionu.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části – teoretickou a empiricko-analytickou. První část práce se zprvu zaměří na představení existujících teorií, které vysvětlují příčiny režimních přechodů v současném světě, převážně s důrazem na ty, které stojí za úpadkem demokracie a transformací k hybridnímu nebo autoritativnímu režimu. Objasněn bude pojem *demokratický pokles*. Z těchto teorií budou poté v každé části blíže vysvětleny teorie, jejímž prostřednictvím se bude analyzovat vývoj turecké regrese demokracie.

Druhá část práce se bude věnovat nastínění historicko-politického vývoje Turecka od konce studené války po jmenování Erdogana do funkce premiéra. Zkoumána bude převážně turecká domácí politika. Pozornost bude věnována především analýze politického a stranického systému během tohoto období, růstu preferencí islamistických stran a hnutí, ekonomické situaci země, prováděným reformám, kurdsko-tureckému konfliktu a vlivu armády na politiku. Nebude však opomenut ani vztah Turecka a EU, který byl pro vnitrostátní politiku taktéž velmi důležitý. Třetí část práce bude analyzovat politický vývoj Turecka mezi lety 2003 - 2017 prostřednictvím vysvětlení, která jsou předestřena v teoretické části. Závěr práce bude poté věnován vyhodnocení získaných závěrů. Z metodologického hlediska bude práce zpracována jako jednopřípadová kvalitativní studie. Cílem výběru jednopřípadové studie je pomocí ní přispět k vysvětlení a popsání tohoto jevu na základě detailního rozboru turecké tranzice k autoritativnímu režimu (Kouba 2011).

Teoretická část vychází z odborných článků a publikací uznávaných politických odborníků, například z publikace Ellen Lustové a Davida

Waldnera *Unwelcome Change: Understanding, Evaluating, and Extending Theories of Democratic Backsliding* z roku 2015, která se zabývá přímo jevem demokratického poklesu a jeho příčinami. Procesem regrese demokracie se zabývá i Gero Erdmann a spol. v knize *Regression of Democracy? Ze značné části bude práce vycházet také z významné práce Samuela Huntingtona *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století z roku 1991.**

V praktické části vychází práce především z knihy Erika J. Zürchera *Turkey: A Modern History* z roku 2004 a knihy Gabriela Pirického *Turecko: Stručná historie států* z roku 2006. K analýze politické situace po roce 2005 jsou použita každoroční hodnocení amerického institutu Freedom House a převzaté informace z předních světových médií (CNN, Reuters, The Guardian), které se dají považovat za zdroj relevantních a ověřených informací.

1. Teoretická část

V této kapitole bude objasněna teoretická část práce. Zprvu se kapitola bude zabývat vymezením režimních kategorií a představí jevy s ním spojené. Mezi ty patří například demokratický pokles či demokratický kolaps. V následující části budou uvedeny obecná teoretická příčinná vysvětlení, které budou rozděleny do šesti kategorií – individuální, ekonomické, institucionální, sociální, kulturní, a mezinárodní. Na konci většiny přístupů bude vybrána jedna až dvě teorie ke vztahu k Turecku a bude blíže zkoumána.

1.1 Povaha tureckého režimu v Turecku

Předtím, než bude možné vysvětlit procesy spojené s úpadkem demokracie a přechodem k jinému režimu, je potřeba definovat a vymežit režimní kategorie. Tato práce bude vycházet z trichotomické klasifikace politických režimů, která na rozdíl od dichotomické klasifikace rozlišuje nejen mezi demokracií a nedemokratickými režimy, ale také přidává třetí, samostatnou kategorii pod názvem hybridní režimy. Výhodou této klasifikace je, že poskytuje širší dělení lépe tak vystihuje signifikantní rozdíly mezi jednotlivými režimy. Dichotomická klasifikace je pro takové dělení naopak nedostatečně citlivá, protože mnoho režimů spadá právě do střední, hybridní zóny (Mainwaring et al. 2001: 37).

V této práci budeme vycházet z práce Gilbertové a Mohseniho z roku 2011. Výhodou tohoto konceptu je, že je poměrně nová, a autoři měli dostatek času seznámit se s probíhající teoretickou diskuzí o konceptech režimních vymezení (Bílek 2015: 218). Snaží se reagovat na zmatení v kategorizaci režimů a usilují o navrnutí nového a lepšího modelu dělení. Autoři dělí režimy na dvě kategorie: volební a nevolební. Volebními režimy jsou demokracie spolu s režimy hybridními. Režimy autoritářské, totalitní, a sultanistické potom spadají do kategorie režimů nevolebních (Gilbert a Mohseni 2011: 281). Rozdíly mezi třemi typy režimů určují podle tří esenciálních faktorů: soutěživosti mnohostranických voleb, občanských svobod, a poručnických institucí (armáda, náboženské autority).

Díky těmto aspektům tedy můžeme režimy rozdělit na demokracie, hybridní režimy a autoritativní režimy. Termínem demokracie jsou označovány systémy se soutěživostí politických stran, vysokou mírou občanských svobod a žádnou intervencí poručnických institucí (Gilbert a Mohseni 2011: 280). Hybridní režimy můžeme rozdělit do tří kategorií: poručnické hybridní režimy, neliberální poručnické hybridní režimy a neliberální hybridní režimy. Společným jmenovatelem těchto tří režimů jsou vždy soutěživé volby. Rozdílem, kterým se však rozlišují, je jednak rozdílná míra občanských svobod a jednak vliv poručnických institucí. Poslední kategorií jsou autoritativní režimy. Ty jsou vždy nesoutěživé a rozlišují se v míře občanských svobod a vlivu poručnických institucí (Gilbert a Mohseni 2011: 293).

V této práci tedy budeme analyzovat průběh tranzice Turecka z hybridního režimu směrem k autoritářství. Turecko již před nástupem Erdogana k moci jako hybridní režim klasifikováno bylo. Podle výše zmíněné kategorizace je do roku 2003 Turecko označováno jako vojenský neliberální hybridní režim. Od roku 2004 po liberalizačních reformách potom jako vojenský liberální hybridní režim (Gilbert a Mohseni 2011: 294).

1.2 Demokratický pokles (backsliding)

Demokratický pokles je označován jako změny, které jsou provedeny ve formálních politických institucích a neformálních politických praktikách, které významně snižují možnosti občanů si na vládě vynutit své nároky (Lust a Waldner 2015: 1).

Proces demokratického poklesu, označovaného anglickým termínem backsliding, nastává, když se zhorší ukazatel některé z dimenzí definující demokracii. Těmito dimenzemi jsou: volební soutěživost, občanské a politické svobody a odpovědnost. Zhoršení kvalit může nastat v jakémkoliv režimu, jde o snížení kvality demokratických hodnot. Ty se kromě demokracií a hybridních režimů mohou nacházet i v autoritářských režimech (Lust a Waldner 2015: 2). Demokratický pokles na sebe může vzít několik podob. První je tzv. rychlá smrt, která je součástí náhlého kolapsu demokratického

režimu a projevuje se například občanskou válkou nebo vojenským převratem. Tento proces bývá většinou exogenní³, kdy mimovládní síly svrhnu demokratickou vládu. Taková podoba navíc také může přeskočit hybridní režim a rovnou se transformovat k autoritářskému režimu. Druhou podobou je potom tzv. pomalá smrt, která představuje progresivní úpadek skrze graduální erozi svobod, garancí a procesů, které jsou pro demokracii esenciální. Pomalá smrt bývá většinou endogenní⁴, kdy sám demokraticky zvolený lídr (strana) ukončí demokratický režim (Erdmann et al. 2011: 12).

Demokratický pokles však nutně nemusí znamenat přechod daného režimu k režimu jinému. V zemi, která tento pokles zažívá, může dojít pouze k poklesu kvality demokracie. Nicméně daný režim můžeme dále označovat za demokratický. V určitém bodě ovšem dochází k přechodu k hybridnímu režimu. Takový jev je poté označován jako hybridizace. Hybridní režim může, ale nemusí, být poslední instancí přechodu daného státu. Například za přispění vojenského převratu může dojít k přechodu ke kategorii autoritářského režimu (Erdmann et al. 2011: 24). Po roce 1989 nejčastěji dochází k poklesu demokracie, či hybridizaci, náhlý demokratický kolaps je čím dál tím méně pravděpodobný (Erdmann et al. 2011: 21).

1.3 Představení existujících teorií

V předchozím oddíle jsme se zabývali obecným poklesem demokratických hodnot, definicí tohoto jevu a jeho podobami. Můžeme ale tento proces nějakým způsobem vysvětlit? Existují nějaké faktory, které předurčují určitý režim k takovému směru? Nejen takovými otázkami se zabývají teorie de-demokratizace.

V této práci budeme zkoumat dva přístupy jako příčinu demokratického poklesu. Půjde zprv o strukturální přístup a za druhé o přístupy zaměřené na aktéry. Strukturální přístup vysvětluje výsledek díky pre-existujícím faktorům nebo podmínkám, které ovlivňují aktérovo jednání. Takové faktory totiž mohou určité možnosti aktérů velice limitovat nebo je

³ Exogenní – z vnějších příčin

⁴ Endogenní – z vnitřních příčin

učinit neproveditelnými. Proto se i určité závěry stávají velice nepravděpodobnými. Na druhou stranu ale mohou i motivovat a tím pádem se určité výsledky stávají více pravděpodobné (Lust a Waldner 2015: 8). Přístupy zaměřené na aktéry, jak je již zřejmé z názvu, vysvětlují demokratický pokles skrze chování a akce politických aktérů. Tyto teorie vysvětlují politický výsledek skrze soustředění se na jednotlivce. V těchto teoriích odpouštíme od strukturálních limitací a dáváme tak aktérům velkou svobodu v rozhodování (Lust a Waldner 2015: 9).

V tomto oddíle představíme teorie významných politologických odborníků a rozdělíme je do šesti dimenzí – individuální, ekonomické, institucionální, sociální, kulturní a mezinárodní.

1.3.1 Individuální přístup

Tento přístup se při studii demokratického poklesu zaměřuje na jednotlivé politické elity, jejich vlastnosti a akce. Ty jsou relativně neomezeny ničím jiným, než individuálními strategiemi a chováním (Lust a Waldner 2015: 10). Jedním z autorů, kteří aplikují individuální přístup, je Juan Linz (1978). Ten poznamenává, že demokracie přežijí v případě, že politické elity podniknou vhodné kroky proti hrozbám, které představují extremistické strany. Demokracie kolabují, pokud elity vládou pomocí špatných taktických rozhodnutí, které nedokáží udržet extremistické strany mimo sféru moci (Lust a Waldner 2015: 48). Pozici, kterou zastává Mainwaring a Pérez-Liñán (2013) je, že politické směřování země určuje, zda elity aplikují umírněnou vládu a zda mají normativní demokratické preference (Mainwaring a Pérez-Liñán 2013: 124).

V tomto přístupu využijeme posledně jmenovanou teorii Mainwaringa a Pérez-Liñána z roku 2013. Ti argumentují, že záleží na tom, co dělají jednotliví političtí lídři, strany, armády, hnutí, a další klíčoví aktéři. Jejich chování je ovlivněno strukturálními silami a kulturními vzorci. Autoři se soustředí na normativní preference klíčových aktérů k demokracii, dále na jejich radikální či umírněné politiky a na regionální politické prostředí. Zdůrazňují také, že demokratické režimy jsou silnější, pokud regionální prostředí napomáhá šíření demokratických hodnot. Aktéři jsou radikální,

pokud jejich politické cíle směřují k jednomu politickému spektru (pravice – levice). Nemusí to být extremisté, ale musí být od ostatních relevantních aktérů dostatečně politicky daleko tak, aby vytvořili polarizaci. Prezence takových silných lídrů znamená, že je těžší udržet soutěživý režim. Normativní preference na druhou stranu znamená, že nejpřednější je pro aktéra zachování demokracie, nikoliv jednotlivé politické spektrum (Mainwaring a Pérez-Liñán 2013: 124 - 126). V rámci této teorie budeme zkoumat jednotlivého aktéra, Recepce Tayyipa Erdogana. Budeme analyzovat jeho činy a proměnu politiky během doby, kdy byl premiérem. Následně budeme pokračovat analýzou charakteru jeho politiky v době, kdy se již ujal úřadu prezidenta.

1.3.2 Ekonomický přístup

Teorií, které se zabývají vztahem mezi hospodářstvím a změnou režimů, je velké množství. Tyto teorie se snaží vysvětlit procesy změny režimů skrze ekonomický rozvoj. V obecném měřítku naznačují, že vyšší ekonomická vyspělost sebou přináší daleko větší šanci pro ustanovení/přežití demokracie. Ekonomické faktory mohou silně působit na politické dění, například když skrze ekonomický růst posílí střední třída a omezí vliv vládnoucí třídy. Existují také teorie, které říkají, že lepší ekonomická situace má vliv na liberálnější myšlení jedinců (Huntington 1991: 71).

Sám Huntington se ve své práci (1991) touto sférou zabývá a nachází korelaci mezi úrovní hospodářství a demokracií. V práci tvrdí, že je nepochybné, že úroveň hospodářství má na demokratizaci významný vliv, avšak samo o sobě nedokáže vysvětlit režimní přechod (Huntington 1991: 65). Režimní přechod je totiž komplexní a je potřeba mnoho příčin najednou, aby se dal vysvětlit (Linz 1978). Diskin a spol. (2005) přicházejí ve své studii s tím, že špatně fungující ekonomika (slabá, nestabilní) je třetím nejdůležitějším faktorem, který ovlivňuje, zda v zemi proběhne demokratický kolaps či nikoliv. Hned za zahraničním ovlivněním a nepříznivou historií (Diskin et al. 2005: 299). Hospodářské faktory působily opačným směrem už při první de-demokratické protivlně. Je proto logické, že mohou sehrát důležitou roli i v současnosti. Huntington ve své práci udává několik

ekonomických nezávislých proměnných, které mohou sehrát roli při změně režimu: celková úroveň hospodářského blahobytu, rozložení příjmu a/nebo bohatství, hospodářský vývoj, vzdělanost či gramotnost (Huntington 1991: 44,45).

Przeworski zjistil, že úroveň příjmů má vliv na demokracii. V zemích s malým příjmem jsou demokracie velice nestabilní (Przeworski 2000: 20). Przeworski a spol. (2000) se domnívali, že ekonomický růst je vždy konstruktivní. Avšak stejný postoj nezastává Altman a Pérez – Liñán (2017). Ti říkají, že za určitých podmínek může ekonomický růst demokracii naopak podkopávat. Stávající vládcí totiž mohou růst využít k omezení opozice a represi obyvatel (Altman a Pérez – Liñán 2017: 4). Carles Boix (2003) zjistil, že distribuce příjmů je esenciální ve vztahu k demokracii. Jeho teorie říká, že demokratický pokles je pravděpodobnější při nerovnoměrném rozložení příjmů ve společnosti. Při takovém rozpoložení se totiž vyšší vrstva bude snažit udržet u moci na úkor té nižší nedemokratickými prostředky (Lust a Waldner 2015: 34).

V roce 2008 představili Kapstein a Converse hypotézu, kdy krátkodobý makroekonomický výkon může být spojený se změnou politického režimu. Vyšší růst HDP je asociován se snížením rizku de-demokratizace, kdežto pomalý růst a vysoká inflace v jakémkoli roce zvyšuje pravděpodobnost tohoto procesu. Autoři nicméně v tomto smyslu podotýkají také důležitost vyrovnanosti v rozložení příjmů, úroveň chudoby a nízké HDP na osobu (Lust a Waldner 2015: 36). Teorií o vlivu ekonomiky na politiku je opravdu mnoho. Powell (1982) například studuje vztah mezi ekonomickou nerovností a násilím. Lipset (1959) měří ukazatele ekonomického rozvoje (bohatství, industrializace, urbanizace, a vzdělání) a dochází k tomu, že čím více je ekonomicky země vyspělá, tím větší má šanci na udržení demokracie (Diskin et al. 2005: 294). Wantchekon (2002) se také zabývá tzv. nerostným prokletím, kdy paradoxně velké příjmy z nerostných surovin znamenají velkou pravděpodobnost vzniku nedemokratického režimu.

Ekonomickou teorií, prostřednictvím které budeme analyzovat vývoj turecké politiky, bude teorie Altmana a Pérez-Liñána (2017). Ta se zabývá ekonomickým růstem, který může za určitých podmínek znamenat demokratický pokles. Vláda může z ekonomického růstu těžit takovým

způsobem, že během ekonomického boomu spoléhají na podporu obyvatel z ekonomických důvodů omezí politickou konkurenci, pokusí se přímo či nepřímo ovlivnit tok informací, a především sníží limity, které působí na exekutivu. Takový pohled na věc měl již Olson (1963) nebo Huntington (1968), kteří viděli rapidní ekonomický růst jako hlubokou destabilizační sílu. Ekonomický růst totiž poskytuje výhodu vládě, která je u moci. Při oslabení výše zmíněných institucí je poté vláda schopná si udržet moc i po skončení ekonomického růstu (Altman a Pérez-Liñán 2017: 2 – 8). Ekonomický růst zjistíme pomocí indikátorů, jakým je například růst HDP na osobu. Zkoumat budeme i inflaci, chudobu, nebo korupci. Dále budeme zkoumat politické omezování složek moci při ekonomickém růstu, stejně jako svobodu internetu a médií.

1.3.3 Institucionální přístup

Dalším přístupem soustřeďující se na změnu režimů, je přístup institucionální. Tyto teorie se snaží vysvětlit režimní přechody skrze politické instituce, neboť ty určují pravidla hry a tím pádem ovlivňují i politické výsledky. Politické instituce mohou mít několik efektů na daný režim. Jednak mohou ovlivnit úroveň vertikální odpovědnosti a reprezentativnosti (ta poji občany a stát skrze formální mechanismy, například skrze lokální a národní volby), jednak také horizontální odpovědnost (například znemožňují politikům chovat se autokraticky a rozvracet tak demokracii zevnitř). Dalším způsobem pak může být vliv na efektivitu vlád a její celkový výkon (Lust a Waldner 2015: 11).

Nejdůležitějším institucionálním faktorem je bezpochyby typ režimu. Existují silné důkazy o tom, že hybridní režimy jsou méně stabilní než plně rozvinuté demokracie i než plně rozvinutá autoritářství. Tato teorie (Goldstone et al. 2010) říká, že kvalita demokracie a stabilita režimu spolu úzce souvisí a pokles či kolaps se tak pravděpodobněji stane v hybridním režimu než v plné demokracii (Lust a Waldner 2015: 32). Druhým institucionálním faktorem je pak forma vlády. Mnoho autorů, mezi které patří například Linz (1990), kritizuje prezidentské systémy. Ty podle nich mají přílišnou autonomii vrcholných politiků, což bývá důležitý faktor při

demokratickém kolapsu. Ze studie Przeworského vychází jednoznačná souvislost mezi prezidencialismem a demokracií, a zároveň pozitivní demokratizační vliv parlamentarismu (Przeworski 2000: 11). Adserà a Boix (2006) zjistili, že parlamentarismus měl vyšší stabilizační efekt na demokracii pouze v rozvojových zemích. Ve velice chudých zemích demokracie pravděpodobně nepřežije při jakékoliv formě vlád. U zemí středního příjmu pak parlamentarismus pomáhá snížit riziko kolapsu skoro o polovinu. Přežití demokracie u rozvinutých zemí je minimálně ovlivněno jakýmkoli exekutivním systémem (Adserà a Boix 2006: 34). Další takový přístup zastává Steven Fish, který se zabývá superprezidencialismem. Pokud nejsou prezidenti toužící po moci dostatečně limitováni soudní nebo legislativní mocí, může v takovém případě dojít k demokratickému poklesu (Fish 2001: 330).

Converse a Kapstein (2008) se však domnívají, že rozhodujícím faktorem není ani tak forma vlády, jako spíše omezení, která limitují exekutivu. Vyvážení moci je podle jejich studie naprosto esenciální a silnější omezení exekutivy snižují risk demokratického kolapsu o 30 % (Converse a Kapstein 2008: 64). Dalším zkoumaným institucionálním faktorem, který by mohl mít vliv na stav demokracie, byla proporcionalita. Ta rozlišuje mezi zeměmi s vysokou (Nizozemsko) nebo nízkou volební proporcionalitou (Kanada). Vliv proporcionality může mít za následek dvě věci: může zvětšit fragmentaci, čímž zvýší roztržitost stranického systému, ale zároveň může zvýšit reprezentaci, a tím pádem snížit konflikt (Diskin et al. 2005: 293). Diskin a spol. (2005) prokázali, že větší šance na demokratický kolaps nastává v zemích s nižší volební proporcionalitou (Diskin et al. 2005: 299).

Huntington uvádí mezi institucionální faktory, které ovlivňují demokracii a její stabilitu, úroveň politické polarizace a extremismu (Huntington 1991: 45). Silná polarizace produkuje extremistické a antisystémové strany, které mohou podryvat legitimitu režimu, nejsou většinou připuštěny k moci, a tím limitují vládní formace (Diskin et al. 2005: 295). Powell (1982) zase spatřil politickou nestabilitu ve vysokých hodnotách roztržitosti stranického systému. Diskin a spol. se zabývali také ústavní nestabilitou. Rozlišovali mezi státy se stabilními, mírně měněnými ústavami (USA) na straně jedné a státy s nestabilními ústavami, které podléhají častým

změnám markantnějšího rozsahu (Thajsko) na straně druhé. Ústavní nestabilita by totiž mohla být indikátorem demokratické nestability. Jasně stanovená politická pravidla hry, hlavně během politické krize, totiž mohou zabránit tendencím, které podkopávají demokracii (Diskin et al. 2005: 293). Podle studie Diskina a spol. je tento faktor dokonce nejdůležitějším institucionálním faktorem.

Například Adrienne LeBas (2011) se zabýval dominantními stranickými systémy. Jeho teorie říká, že dominantní stranické systémy produkují nízkou úroveň soutěživosti a v podstatě tak nevedou k obměně politických aktérů. Takový systém se vyznačuje tím, že jedna velká strana soutěží s velkým počtem malých, slabých stran. Taková situace vede v roztržitém a volatilním, ale nikoliv ve vysokou úroveň soutěživosti a změnu stranické moci. Takový systém pak může vyústit v potlačení veškeré konkurence dominantní strany, a ta se může stát představitelem neohrazené moci. Vznik dominantní strany ve stranickém systému, který býval soutěživým, může být prediktorem demokratického poklesu (Lust a Waldner 2015: 30). Teorií stranických systémů se zabývá také Seawright (2012). Ekonomická krize nebo vysoká úroveň korupce vytvoří nespokojenost mezi obyvateli, což vede ke zpochybnění vlády, a podpoře nových stran. Výsledkem je kolaps dosavadního stranického systému, kdy tradiční strany, které dlouhou dobu dominovaly ve stranickém systému, ztratí signifikantní podporu. Autor zkoumá tuto teorii případovými studiemi Peru a Venezuely, kde se k moci dostali Fujimori a Chávez (Lust a Waldner 2015: 29).

V analytické části využijeme teorie Converseho a Kapsteina (2008). Ti se domnívají, že v procesu demokratického poklesu hrají primární roli politické instituce. Především potom efektivní omezení na exekutivu. Pokud exekutiva čelí pouze nízkým omezením, roste s tím pokušení soustředit veškerou politickou a ekonomickou moc do rukou vlády. Není tedy nijak překvapivé, že moderní a stabilní demokracie mají vyváženou moc tak, aby nemohla být jednoduše zneužita. Vyvážení moci je tedy signifikantní faktor, který hraje roli při demokratickém poklesu (Converse a Kapstein 2008: 57 – 67). V této části budeme poté zkoumat především postupné snižování nezávislosti soudů prostřednictvím běžných, a ústavních zákonů. Analyzovat se bude také neformální složka moci - armáda. Její snižování se opět bude

zkoumat podle běžných a ústavních zákonů, které ji postupně ubíraly na síle. Důležité bude ale neopomenout vysvětlení procesů, které přímo cílily na omezení moci armády, jmenovitě procesy Ergenekon a Sledgehammer. Data budou brána ze zpráv předních světových médií a zpráv instituce Freedom House.

1.3.4 Sociální přístup

Teorie v této kategorii se snaží popsat faktory vedoucí k demokratickému poklesu skrze ekonomické a etnické rozložení společnosti a zkoumá potenciální konflikt mezi jednotlivými skupinami obyvatel (Lust a Waldner 2015: 13). Huntington považoval střední třídu za esenciální složku, která podporuje ekonomickou a politickou liberalizaci. Jedná se o třídní konflikt, když střední třída roste, její vliv roste a její členové se sdružují do politických stran, odborů, a zájmových skupin, protože se tím snižuje vliv elitní třídy. *„Demokracie do jisté míry znamená vládu většiny, a proto ji nebývá snadné nastolit v podmínkách nápadné nerovnosti“*. Nejaktivnější stoupenci demokratizace třetí vlny byli ve většině zemí měšťané střední třídy. Síla a početnost střední třídy má tedy masivní vliv na demokracii (Huntington 1991: 72).

Důležitým sociálním faktorem je také štěpení společnosti. Štěpení může být v tomto smyslu například etnické či náboženské. Diskin a spol. ve své studii označují hluboké sociální štěpení jako důležitý destabilizační prvek (Diskin et al. 2005: 300). Etnické nebo náboženské štěpení může vytvářet konflikty ve společnosti. Míra společenského násilí je také dalším faktorem, který uvádí Huntington (Huntington 1991: 45).

1.3.5 Kulturní přístup

Huntington ve své knize uvádí důvody, které brání tomu, aby se demokracie v určitých zemích rozmohla. Mezi nimi jmenuje i kulturu v některých zemích. Jako příklady uvádí konfucianství a právě islámskou kulturu. (Huntington 1991: 286 – 297). Islámem a demokracií se zabývá

mnoho autorů, mezi nimi například i Stepan a Robertson (2003). Autoři vidí hlavně arabské země, jako zaostávající v demokratických hodnotách vzhledem k jejich větší ekonomické vyspělosti oproti dalším muslimsky většinovým zemím například v Africe (Robertson a Stepan 2003: 30).

Huntington (1991) představil islámskou kulturu jako jeden z možných faktorů bránících demokratickému rozvoji země. Toto téma budí velké kontroverze a vášnivé debaty. V analýze ale budeme vycházet pouze z empirických dat. Nejprve budeme zkoumat stav muslimsky majoritních zemí ve vztahu k demokracii. Dále se budeme zabývat růstem podpory islamistických hnutí a stran v parlamentu v Turecku jako jedním z možných faktorů, který přispěl k demokratické regresi kvůli postupnému odstraňování sekulárního charakteru státu. Tento charakter, prosazený v Turecku Mustafou Kemalem, byl totiž brán jako hlavní pilíř v turecké cestě k demokracii.

1.3.6 Mezinárodní přístup

„Demokratizace jedné země může být ovlivněna, dokonce i v rozhodující míře, činností vlády nějaké jiné země, anebo institucí, která působí ze zahraničí“ (Huntington 1991: 89).

Teorie v této kategorii se zabývají vlivem mezinárodních a regionálních faktorů na demokracii. Domnívají se, že vnitrostátní faktory samotné nejsou dostačující k vysvětlení demokratického poklesu. Zároveň ale většina těchto teorií podotýká, že externí faktory ovlivňují režimní přechody pouze v interakci s faktory vnitrostátními (Lust a Waldner 2015: 62). Levitsky a Way (2002, 2010) se zabývali důležitostí mezinárodního vlivu a propojení. Jejich teorie říká, že vysoký vliv a propojení se Západem je spojeno s demokratizací soutěživého autoritářství (Levitsky a Way 2010: 3).

Důležitý vliv na demokracii má také členství v mezinárodních organizacích (Pevehouse 2002). Tato teorie je částečně návaznou na tu předchozí. Členství v mezinárodní organizaci zvyšuje pravděpodobnost demokratické tranzice. Čím demokratičtější navíc organizace je, tím více roste i pravděpodobnost demokratické tranzice v nedemokratické zemi (Pevehouse 2002: 537). Navíc členství například v EU prohlubuje vliv a propojení se Západem (viz Levitsky a Way). Další mezinárodní teorií je tzv.

sousedský efekt. Ten popisuje jev, kdy počet sousedních demokratických zemí snižuje pravděpodobnost výskytu autoritářství, respektive jeho šanci na přežití. Statistiky říkají, že to, zda je země demokratická, je o 75 % pravděpodobnější, pokud více než polovina z jejích sousedů má demokratické zřízení (Pearson Highered 2012). Nicméně tento efekt se nevztahuje pouze na regionální úroveň. Huntington jako první představil koncept demokratizačních vln. Tato teorie vysvětluje režimní přechody na základě tří demokratizačních vln a dvou protivln (Huntington 1991: 24). Huntington mimo jiné vysvětluje i tzv. lavinový efekt jako jednu z obecných příčin těchto přechodů. Lavinový efekt (inspirace příkladem) představuje proces, kdy události v jedné zemi vedou ke shodné události v zemi druhé. Jako příklad můžeme uvést kolaps komunistických režimů ve východní Evropě na konci 20. století (Huntington 1991: 103).

V rámci tohoto přístupu se zaměříme na dvě teorie. První bude teorie Levitskyho a Wayne (2002, 2010). Pokud je země vystavena západnímu tlaku a existují zde husté ekonomické, politické, sociální, a diplomatické vazby mezi danou zemí a Západem, je více pravděpodobné, že se země demokratizuje. Velké vazby na Západ totiž zároveň zvyšují potenciální překážky ambiciózního autokrata (Levitsky a Way 2010: 31, 32). Na druhou stranu opačné vazby znamenají, že zde existuje větší šance na demokratický pokles (Lust a Waldner 2015: 40, 41). Tuto teorii budeme analyzovat skrze vztah Turecka a EU a jeho vývoj. Dále se podíváme, jak vývoj tohoto vztahu ovlivnil tureckou domácí politiku.

Druhou teorií, která se zaměřuje více na mezinárodní vztahy, nežli na domácí politiku, je tzv. inspirace příkladem/lavinový efekt. Tuto teorii vysvětlil Huntington (1991) tak, že politický vývoj v jedné zemi může vést k jeho napodobení v zemi jiné (Huntington 1991: 103 – 108). Tato teorie se nevztahuje pouze na regionální sousedy, ale platí i globálně. Pokud tak dochází k období kladnému k demokraciím (demokratická vlna), na nedemokratické režimy je vyvíjen speciální tlak. V opačné situaci ale mohou autoritáři využít situace oslabujících se demokratických hodnot, a chopit se moci. Pokud navíc nějaká velmoc podporuje autoritářství i mimo své hranice, autoritáři mají opět snadnější cestu k moci (Huntington 1991: 281).

2. Historicko – politický vývoj Turecka 1991 – 2003

Tato kapitola popíše politický a stranický vývoj Turecka od konce studené války do nástupu Erdogana na premiérský post. Deskripce politického vývoje 90. let a začátku 21. století je mimořádně důležitá pro pochopení úspěchu Erdoganovy AKP ve volbách v roce 2002, a růstu další podpory v nadcházejících letech.

2.1 Vláda tradičních stran

První volby po skončení studené války se v zemi konaly v roce 1991. Vítěznou se stala Strana pravé cesty (DYP) budoucího prezidenta Demirela s 27 %. DYP byla stranou pravého středu zastávající liberální konzervatismus. Druhý nejsilnější výsledek získal vítěz předchozích voleb, Strana vlasti (ANAP). Ta ztratila oproti předchozím volbám přes 12 % a skončila s 24 %. Tato strana byla také označována jako středopravicová strana, která se hlásila k nacionalismu a sekularismu. Na třetím místě skončili sociální demokraté (SHP), kteří zaznamenali mírný pokles v preferencích a skončili s necelými 21 %. Tato strana byla označována jako středolevicová, a hlásila k odkazu Mustafy Kemala (kemalismus⁵), k reformismu a k sekularismu. Posílila také islamistická Strana prosperity (RP), která zvýšila svůj zisk z předchozích voleb o necelých 10% a získala přes 17 % (Zürcher 2004: 292).

Vládu utvořila Strana pravé cesty spolu se sociálními demokraty. Program vládní koalice nesl velice liberální prvky a sliboval ústavní změny, větší akademickou svobodu, větší svobodu tisku, demokratizaci a toleranci k lidským právům (Zürcher 2004: 293). Během svého období se koalice setkala s častým blokováním přijímaných zákonů i činnosti vlády ze strany prezidenta Özala, který byl dříve lídrem Strany vlasti. Vztahy prezidenta a vlády tak zůstaly dlouhodobě napjaté. Avšak i přesto se exekutiva v čele

⁵ Soubor ideálů postavený na šesti zásadách Kemala Atatürka. Ta má šest zásad: republikanismus, nacionalismus, populismus, laicismus a revolucionářství (Pirický 2006: 83).

s prezidentem snažila přiblížit EU změnami v přístupu k otázkám lidských práv. V roce 1991 byly zrušeny paragrafy trestního zákoníku, které stejným způsobem trestaly komunistickou činnost i islamistické aktivity. Zrušen byl také jazykový zákon z roku 1983, který měl za cíl zamezit používání kurdštiny. Na druhou stranu byl ale v roce 1991 přijatý tzv. protiteroristický zákon, který v případě potřeby umožňoval omezení občanských a lidských práv (Pirický 2006: 132).

Bezpečnostní situace nebyla ideální. V zemi od roku 1989 vzrůstaly politické vraždy, které měla na svědomí guerillové hnutí Revoluční levice. Na jihovýchodě se zase stupňovala povstání Kurdů (Zürcher 2004: 293). Od roku 1992 ale turecká armáda měnila taktiku boje s kurdskými extremisty, a od poloviny 90. let přebírala iniciativu. Dlouhotrvající konflikt mezi těmito dvěma stranami si vyžádal velký počet mrtvých. K roku 1994 si konflikt vyžádal na 7000 lidí, k roku 1996 už to bylo 17 000, a ke konci konfliktu v roce 1999 byl oficiální počet mrtvých 30 000. Situaci během 90. let navíc také ovlivnil obrovský počet uprchlíků, kteří utíkali převážně z východních vesnic do větších měst, na což města neměla kapacity (Zürcher 2004: 317,318).

V roce 1993 také zemřel prezident Özal, a novým prezidentem byl zvolen Demirel ze Strany pravé cesty. Předsedkyní vlády se poté poprvé stala žena, ekonomka Tansu Čillerová z téže strany. Jako jedno z pozitiv této vlády se stalo podepsání dohody o celní unii s EU v roce 1995 (Pirický 2006: 132). V témž roce došlo také díky tlaku EU k úpravě ústavy, ta obsahovala změnu preambule a dalších 14-ti článků (Zürcher 2004: 297). Ekonomická situace se ale v zemi zhoršovala, a v roce 1994 dosáhla inflace enormních 148%. Také korupce vzkvétala a politici se z ní obviňovali navzájem (Pirický 2006: 132).

V roce 1992 byl též zrušen zákaz, který zamezoval činnost politických stran, které vládly před rokem 1980. To znamenalo obrodu Atatürkovy republikánské strany (CHP), která byla od vojenského převratu v tomto roce zakázána. Levice tak byla rozdělena do třech velkých politických stran, a proto se v roce 1995 republikánská strana a sociální demokracie spojila pod štít republikánské strany. Tato situace vedla k předčasným volbám, protože republikánská strana vypověděla koalici Straně pravé cesty (Zürcher 2004: 296).

2.2 Úspěch islamistické Strany prosperity

Předčasné volby skončily překvapením v podobě vítězství proislámské, extrémně pravicové Strany prosperity Necmettina Erbakana, která získala přes 21 %. Přes 19 % získala jak Strana vlasti, tak Strana pravé cesty. Přes 14% dostala středolevicová Demokratická levice vedená bývalým předsedou republikánů Bülentem Ecevitem. Republikánská strana získala pouze těsně přes 10 % a se štěstím se dostala přes uzavírací klauzuli do parlamentu.

Po volbách v Turecku zavládla hysterie. „*Kemalisté a západní spojenci Turecka mluvili takřka o druhém Íránu a turecká armáda byla připravena k zásahu*“. Žádná ze stran nechtěla jít do koalice s islamisty, a tak se po pokusech Čillerové o menšinovou vládu a koalici s republikánskou stranou vytvořila koalice stávající ze Strany vlasti a Strany pravé cesty. Koalice se po dobu své vlády potýkala s interními rozdíly a po 3 měsících vládnutí, po propuknutí korupčního skandálu, se koalice rozpadla. Výsledkem této dlouhé neschopnosti sestavit fungující vládu byl další pokles turecké liry, neustálá hrozba finanční krize, vysoký deficit, růst chudoby, i únik kapitálu ze země. Zahraniční investice navíc zůstávaly na nízké úrovni. Překvapivě poté došlo ke koalici Strany pravé cesty, která ještě před volbami zdůrazňovala nebezpečí ze strany fundamentalistů, s islamistickou Stranou prosperity, a předsedou vlády se poprvé v turecké moderní historii stal představitel politického islámu, Necmettin Erbakan. Ten se měl stát premiérem na dva roky, poté měl post předat Tansu Čillerové (Pirický 2006: 133, 134).

Tato vláda v zemi vyvolala silnou polarizaci. Za své vlády se musel Erbakan neustále potýkat s nevraživými sekulárními složkami v čele s armádou, stejný postoj zastával i liberální tisk (Pirický 2006: 134). V prvních měsících této vlády však nedošlo ke krokům, které Strana prosperity hlásala v opozici. Po půl roce vypadala koalice poměrně silně a stabilně. Důvod této stability byl očividný, Čillerová si po nařčení z korupce nemohla dovolit koalici rozbít, a Erbakan si naopak mohl dovolit počkat, přičemž jeho podpora konstantně stoupala (Zürcher 2004: 299). Situace se

začala ale rapidně zhoršovat, když někteří radikální poslanci a starostové za Stranu prosperity začali hlásat pobuřující prohlášení Zürcher 2004: 300). Záminkou pro zásah armády se poté stal v únoru 1997, kdy starosta menšího města u Ankary vyzýval před davem lidí k nutnosti osvobodit Jeruzalém od izraelské okupace a iránský velvyslanec přednesl anti západní projev. Generálové neváhali, a poslali do městečka tanky ke stabilizaci situace. Úřady poté začaly tehdejší nejsilnější stranu vyšetřovat a situace špěla k procesu, který se označuje jako postmoderní vojenský převrat (Pirický 2006: 135). Armáda kabinetu přednesla „doporučení“, která cílila na omezení islamistů na ekonomiku, vzdělávání, a vliv uvnitř státního aparátu. Kabinet tyto doporučení přijal, nicméně moc se podle nich neřídil. Armádě tak došla trpělivost a skrze národní bezpečnostní radu donutila premiéra přijmout dvacetibodový program požadavků (Zürcher 2004: 300).

Po dalších 4 měsících se oslabená vláda rozpadla. Následně došlo díky enormnímu tlaku armády k sestavení koalice Strany vlasti se stranou demokratické levice a stranou demokratického Turecka, což byla strana, která vznikla odštěpením části poslanců ze Strany pravé cesty. Tzv. postmoderní vojenský převrat tak byl úspěšný. Předsedou se stal lídr Strany vlasti Mesut Yilmaz (Zürcher 2004: 301). Vláda se ale musela potýkat se silnou ekonomickou krizí, když inflace vzrostla na historické maximum od založení republiky. Srpnová ekonomická krize v Rusku Turecko také silně zasáhla, a do toho se vynořil další korupční skandál, jehož součástí byl i premiér Yilmaz. Byl tak nucen rezignovat. Novým předsedou vlády se stal až do voleb lídr Demokratické levice Bülent Ecevit, který vytvořil menšinovou vládu (Zürcher 2004: 302).

V roce 1997 EU opět vyslovila právo Turků na přístup do organizace, ale vyjednávání měla začít až po splnění politických kritérií. EU také žádala spolupráci Turecka s OSN ohledně Kypru a vyřešení problémů s Řeckem ohledně Egejského moře. Veřejné turecké mínění bylo nicméně silně kritické ke schválení přístupu východoevropských zemí do EU, což vyústilo k dočasnému přerušování vztahů mezi Tureckem a EU v roce 1998. V roce 1999 ale EU ujistila Turecko o budoucím přístupu, a poskytla zemi přístup k předpřístupovým programům, z kterých profitovaly východoevropské

země. V následujících letech se Turecko snažilo splnit kodaňská kritéria (Zürcher 2004: 324, 325).

Ústavní soud se začal zabývat také otázkou zákazu Strany prosperity z důvodu snahy o změnu laického charakteru země. V roce 1998 byla strana zakázána a Erbakan dostal zákaz politické činnosti na 5 let, který byl po roce prodloužen na doživotí. Poté docházelo k zakládání nových, převtělených islamistických stran. Nejsilnější se z těchto stran stala Strana ctnosti, v roce 2001 ale byla také obviněna z fundamentalistických aktivit, a byla rozpuštěna (Pirický 2006: 136). Jako zajímavost uvedme, že Recep Tayyip Erdogan byl členem obou těchto stran. Ten byl v roce 1998 obviněn z podněcování náboženské nenávisti během proslovu, který měl na volebním sjezdu. O dva měsíce později byl odsouzen na 10 měsíců a do roku 2003 nemohl zastávat veřejnou politickou funkci (Pirický 2006: 147, 148).

2.3 Hospodářská krize

Volby v roce 1999 ovlivnila jedna velice důležitá událost. Armádní a politický tlak nakonec znamenal výhru Turecka nad kurdskou stranou. Vládní kabinet v čele s Ecevitem a Yilmazem pohrozil Sýrii, která ukrývala vůdce kurdské PKK Öcalana. Sýrie navíc poskytovala úkryt i pro další složky PKK a jejich tréninkové kempy, kde byli cvičeni radikalisti. Sýrie tak Öcalana vyhostila, tomu odmítli dát azyl v Moskvě i Římě, a tak nakonec skončil v Keni. V únoru 1999 byl v Keni poté tureckým komandem Öcalan dopaden. Znamenalo to zároveň dočasnou změnu z vojenského charakteru konfliktu, na nekonfliktní, politický (Zürcher 2004: 320, 321).

Dopadení Öcalana vyneslo Ecevitovi nesmírnou podporu, a v kombinaci s pozitivním vnímáním jeho osoby ve světle korupčních skandálů jeho strana demokratické levice triumfovala s 22 %. Jako druhá se překvapivě umístila Strana národní akce (MHP) se skoro 18 %. Tu sice vedl umírněnější Devlet Bahçeli, ale strana byla označována za extremistickou pravici. Těžila z distancování se od radikalismu a násilí, které ji historicky provázelo, a profilování se jako modernější a civilizovanější strana, zároveň ale vědomě koketovala s voliči islamistů, když bránila islámské prvky ve

společnosti, které kemalisté zavrhovali. Třetí skončila islamistická Strana ctnosti s 15 %. Do parlamentu se dostali také dvě strany poznamenané korupčními skandály, Strana vlasti a Strana pravé cesty. Volby znamenaly neúspěch pro republikánskou stranu, která se nedostala přes 10 % (Zürcher 2004: 302).

Předsedou vlády se opět stal Bülent Ecevit, který vytvořil koalici se Stranou národní akce a Stranou vlasti. Nová vláda se tak skládala ze středolevice, extremistické pravice, a středopravice. Paradoxně se stala nejdéle fungující vládou moderního Turecka do nástupu Erdogana (Pirický 2006: 142). Nová vláda se od svého počátku musela zabývat snahami zachránit tureckou ekonomiku. Avšak v srpnu 1999 přišlo ničivé zemětřesení východně od Istanbulu. Počet mrtvých se oficiálně vyšplhal na 15 tisíc, ale ve skutečnosti mohlo zemřít až dvakrát tolik lidí. Stát a vláda byla za reakci na katastrofu silně kritizována a čelila nespokojenosti ze strany občanů a médií. V listopadu navíc přišlo další zemětřesení na východě země. Ekonomické problémy se tedy jen prohloubily (Zürcher 2004: 303).

V roce 2000 se konaly nepřímé prezidentské volby. Ty vyhrál bývalý předseda ústavního soudu, sekularista Ahmet Necdet Sezer, který měl podporu skrze několik stran. Ve třetím kole porazil kandidáta Strany ctnosti Nevzata Yalçintaşe. Ecevit se ještě snažil o znovuzvolení Süleymana Demirela, kterého viděl jako stabilizační faktor, především ve vztahu s armádou, k tomu by ale byla potřeba ústavní změna, kterou nepodporoval Mesut Yilmaz (Zürcher 2004: 304).

Funkční období prezidenta Sezera bylo charakterizováno častým vracením a vetováním vypracovaných zákonů. K vládě zaujal nezávislý, a kritický postoj. Tato situace vyústila v obrovskou hádku prezidenta s předsedou vlády během zasedání bezpečnostní rady v roce 2001. Prezident Ecevita konfrontoval s důkazy o korupci ve vládních kruzích a obvinil ho z přehlížení této skutečnosti (Zürcher 2004: 305). Tato situace vyvolala nestabilitu na finančním trhu, protože investoři ztratili důvěru ve stabilitu vlády, centrální banka přišla o 5 miliard dolarů, a úrokové míry stouply na 3000 % (Pirický 2006: 146). V říjnu 2001 byly parlamentem přijaty změny ústavy. Přijato bylo na 34 dodatků, které se týkaly například liberalizace svobody vyjadřování, genderové rovnosti, nebo omezení role armády

v politickém procesu. Revize ústavy také omezila tresty smrti na případy terorismu a umožnila vysílat v Kurdštině (Freedom House 2003).

Během let 2001 a 2002 tedy vláda své maximální úsilí soustředila na vyřešení ekonomické a finanční krize. Na novou strukturální a finanční reformu dohlížel nový ministr financí Kemal Derviş. Vláda přijala rozsáhlý program privatizace. Stabilizační opatření měla neblahý krátkodobý důsledek, rychlý růst nezaměstnanosti a chudoby. Z dlouhodobého hlediska byl ale Derviş v mnoha ohledech úspěšný a položil základy k dlouhodobé ekonomické stabilitě. Důvěryhodnost k vládnoucí koalici se ale neobnovila, což se projevilo ve volbách v roce 2002, kdy se žádná z kabinetních stran nedostala do parlamentu (Zürcher 2004: 305, 306).

V roce 2001 byla zakázána Strana ctnosti. Z ní se odštěpili modernisté, kteří chtěli směřovat k pravému středu a upustit od islamistické rétoriky, a založili si Stranu spravedlnosti a rozvoje (AKP) pod vedením Abdullah Güllaa a Recepta Tayyipaa Erdogana. Ten stranu vedl v roce 2002 do voleb jako lídr i přesto, že po nich nemohl zasednout do veřejné funkce (Zürcher 2004: 304). V roce 2002 byl premiér Ecevit nucen vypsát předčasné volby. K tomu ho donutila revolta v jeho vlastní straně, která reagovala na jeho zhoršující se zdraví, a jeho neochotu předat post předsedy vlády. Strana se rozštěpila, což nevyhnutelně vedlo k rozpadnutí vládnoucí koalice (Zürcher 2004: 305).

2.4 Úspěch AKP

Volby v roce 2002 byly naprosto přelomové (Zürcher 2004: 305). Jak již bylo zmíněno, žádná z vládnoucích stran nepřekročila uzavírací klauzuli. Z tradičních stran se jen jediná těsně nedostala do parlamentu, tou byla opoziční Strana pravé cesty. Předvolební průzkumy předpovídaly vítězství Straně spravedlnosti a rozvoje, ale reálný zisk byl větší, než se čekalo. AKP vyhrála volby se ziskem 34 % a získala absolutní většinu v parlamentu. Jediná další strana, která překročila uzavírací klauzuli, byla republikánská strana s necelými 20 % (Zürcher 2004: 306). Celkem přibližně 45 % elektorátu zůstala bez zastoupení v parlamentu (Pirický 2006: 147).

Důvodů, proč Erdoganova strana uspěla takovým enormním výsledkem, bylo několik. Prvním bylo odmítnutí stávajících vládnoucích stran, které byly odpovědné za ekonomické krize (Zürcher 2004: 306). Ekonomická situace byla tíživá, oficiální údaje uváděly nezaměstnanost na hranici 15 %, avšak neoficiální údaje hovořily až o 30 % nezaměstnaných lidí (Pirický 2006: 148). Druhým byly korupční skandály tradičních politických stran. Třetím byla existence politicky nezávislých voličů, což se projevilo již v předchozích volbách, kdy se ztratila stálá loajalita voličů k nějaké straně. Dalším faktorem byl sám Erdogan, charismatický vůdce z dělnické třídy, který se v letech 1994 – 1998 stal populárním starostou Istanbulu. Do voleb šel navíc jako někdo mimo systém, distancovaný od rozsáhlých korupčních skandálů. Lidé mu dali hlas z toho důvodu, že mu věřili, že může Turecko vyvést z chudoby a korupce (Zürcher 2004: 306).

Premiérem se stal přechodně Abdullah Gül do té doby, než byl Erdogan zproštěn zákazu z politiky. Vůbec poprvé od 80. let byla sestavena jednobarevná vláda. Již v prosinci 2002 parlament odhlasoval změnu, která umožňovala Erdoganovi kandidovat v doplňujících volbách, a nic již nebránilo nástupu Erdogana do čela vlády. V březnu roku 2003 se novým předsedou vlády stává Recep Tayyip Erdogan, Abdullah Gül sestupuje a stává se ministrem zahraničí (Pirický 2006: 147, 148).

3. Analýza poklesu demokratických hodnot v Turecku 2003 – 2017

V této kapitole budeme analyzovat turecký pokles demokratických hodnot od jmenování Recepta Tayyipa Erdogana premiérem v roce 2003 po rok 2017 prostřednictvím relevantních vysvětlení předestřených v teoretické části.

„V současnosti čelíme formám demokratického poklesu, které jsou legitimizovány skrze ty stejné instituce, které upřednostňovali demokratičtí zastánci“. Také se již tolik neseťkáváme s očividnými a rychlými poklesy, ale spíše s pomalejšími procesy, které jsou někdy obtížnější rozpoznat (Bermeo 2016: 6). V Turecku během Erdoganovy vlády dochází k procesu, který je označován jako „exekutivní rozmach“. Při tomto procesu nedochází ke změně exekutivy, naopak se jedná o endogenní proces, při kterém stávající vláda postupně snižuje omezení, které na ní působí. Toho dosáhne skrze institucionální změny, které brání opozici v limitování exekutivy. K tomu dojde samozřejmě legálně, často skrze nově zvolená ústavní shromáždění nebo referenda. Institucionální změny jsou poté prosazeny skrze určité hlasování nebo legální výnos svobodně zvoleného zastupitele. Taková změna umožňuje být označena jako ta, která vzešla z demokratického mandátu. Případy takového typu procesu můžeme najít kromě Turecka například za vlády Rafaela Correy v Ekvádoru nebo třeba za vlády Viktora Orbána v Maďarsku (Bermeo 2016: 10 - 12).

3.1 Individualistický přístup - Recep Tayyip Erdogan

Než budeme zkoumat ekonomický, nebo mezinárodní dopad, je bezpochyby důležité uvést jako první možné vysvětlení tureckého demokratického poklesu samotnou osobu Recepta Tayyipa Erdogana. Z retrospektivy můžeme poznamenat, že Erdogan neměl normativní demokratické preference, demokracie pro něj evidentně není nejlepším možným způsobem vlády.

Mnoho odborníků si myslelo, že Erdogan bude umírněným proislámským demokratem, kterému naopak silně sekulární složky jako armáda brání v implementaci liberální demokracie západního typu. Do voleb v roce 2011 byla jeho vláda balancována Kemalisty mimo stranu, umírněnými politiky z AKP, a hnutím gülenistů⁶. Po vítězných volbách začal Erdogan tato omezení na svou osobu postupně odstraňovat, a zřídil vládu jednoho muže na základě populistického islamismu (The Montréal Review 2017).

Erdogan se narodil v chudší istanbulské části Kasimpasa, která je známá svým konzervatismem. Do roku 1981 byl členem islamistické Strany národní spásy, po zakázání této strany byl od roku 1983 členem islamistické Strany prosperity. V letech 1994 – 1998 úspěšně působil jako starosta Istanbulu, až do momentu, kdy byl na 10 měsíců uvězněn za svůj politický proslov. Po zakázání Strany prosperity se stal členem islamistické Strany ctnosti až do jejího zakázání v roce 2001. Erdogan pochopil, že úspěšná islamistická strana nemůže být konzervativní, a tak spoluzaložil původně umírněnou stranu AKP (Heper 2013: 148). V momentě, kdy byl zvolen předsedou AKP, prohlásil: „*Nemusím s vámi souhlasit, ale udělal bych všechno proto, abyste mohli svobodně vyjádřit své názory*“ (Heper 2013: 150). Minimálně v současné chvíli se výrok zdá velice ironický, vzhledem k tomu, že je Turecko označováno jako nesvobodná země.

O jeho autoritářském charakteru svědčí jeho neschopnost čelit kritice. Média, která ho kritizovala, musela platit enormně vysoké daně. Zajímavé ale je, že ze začátku své vlády byl Erdogan proti politickému islámu a jako hlavní pilíře viděl ústavu a demokracii. Jeho kritici tvrdili, že jednal v souladu s politickým islámem po celou dobu, a čekal jen na správný moment, až bude mít moc na to, aby mohl uhnout od umírněného islamismu, který ho provázel v prvních letech vlády (Heper 2013: 150 – 152). Po volbách v letech 2002, 2007 a ústavním referendu z roku 2010 byl schopný využít podpory lidí ohledně jeho domácí politiky, a později si upevnit jeho a vládní legitimitu (Carvalhais a Fernandes 2018: 92).

⁶ Hnutí pojmenováno po islamistickém duchovním Fethullahu Gülenovi podporující tolerantní Islám – hnutí je označováno jako jedním z možných strůjců vojenského pokusu o převrat v roce 2016 (BBC 2016).

Erdogan si brzy uvědomil, že islámská rétorika by se mohla opět prokázat jako neúspěšná, z důvodu velké role sekularismu v zemi, ale také kvůli tlaku ze zahraničí, který by s tím přicházel. V počátku své vlády tedy adoptoval na rozdíl od vlády Erbakana západní hodnoty jako prostředek vytvářející liberální zemi. Vytvořil tedy stranu, která prosadila liberální ekonomické prostředí k tomu, aby proměnila tradiční a sekulární turecký politický systém. Voličskou základnou se stali tradičně konzervativisté, především z venkovských oblastí, ale zároveň také liberálové, kteří podporovali stranickou ekonomickou politiku, a dokonce i Kurdové, díky stranickému umírněnému postoji směrem k PKK a Kurdistánu (Carvalhais a Fernandes 2018: 95, 96). Strana těžila především z nespokojenosti obyvatel z předešlých vlád a špatné ekonomické situaci, která se ale i bez zásahu AKP začala již ke konci roku 2001 rapidně zlepšovat (Zürcher 2004: 306).

Erdogan tedy podporoval liberalizaci, ale jen do té doby, dokud se mu to hodilo. V roce 2007 jeho strana opět opanovala volby, strana získala většinu v parlamentu, a Erdogan začal proměňovat svou politiku. Využil tak podporu voličů v restrukturalizaci tureckého systému. Erdogan apeloval na vybudování silného Turecka. Od roku 2007 sekularismus již není vnímán jako cesta k tomuto úspěchu. Naopak politický systém založený na islámsko-konzervativních hodnotách a nacionalismu začíná být prezentován jako kompatibilní v cestě za větším mezinárodním vlivem Turecka. Již v té době se tak stát pomalu začíná odvracet od demokratického přechodu a směřuje k soutěživému autoritářství. Tato politika Erdoganovi zvýšila podporu, elektorát ho viděl jako charismatického lídra, který zemi buduje renomé a uvnitř země brání utlačované (Carvalhais a Fernandes 2018: 97).

V roce 2011 AKP opět vyhrává volby, Erdogan se potřetí stává premiérem a připravuje nový ústavní zákon, o kterém říká, že je potřeba nová legislativa k ukotvení demokratických svobod. V roce 2013 poté vypukly masové protesty, které začaly v Istanbulu, ale brzo se rozšířily do celé země. Občané protestovali kvůli nedostatečným právům menšin, a proti islamistické vládě, která již nereprezentuje progresivní Islám. Erdogan nato představil nový demokratizační balíček, který měl zajistit větší svobody menšin, především pak cílil na kurdskou menšinu. Reálně ale tyto reformy nesplnily sliby prezentované Erdoganem (Freedom House 2014).

Erdogan v té době již ukazoval čím dál větší autoritářské sklony. Svědčí o tom i fakt, že se proměnila i sama strana. AKP byla již strana jednoho muže, ve které se kritérium k povýšení stala oddanost lídrovi. V roce 2014 poté Erdogan vyhrál prezidentské volby. Za Erdoganem i při době zvyšující se polarizace nadále stála především periferie, která se nyní podílela na politice více než kdy jindy, vzhledem k tomu, že to předtím bylo zvláště centrum, které mělo hlavní slovo na politické dění (Carvalhais a Fernandes 2018: 98).

Pokus o vojenský převrat v létě 2016 znamenal pro Turecko velký zlom. Přebat zapříčinil smrt několika stovek občanů, na což vláda reagovala zatýkáním, suspendováním a vyšetřováním tisíců lidí. Krize tak Erdoganovi posloužila jako záminka k dokončení proměny turecké společnosti a především dokončení procesu, který postupně oslaboval moc sekularistické armády a soudnictví. Z převratu tak Erdogan vzešel jako autokratický lídr, ale zároveň jako hrdina, který sjednotil Turecko v době krize (CNN 2016). V dalším sledu událostí se snažil omezit sílu opozice, především republikánskou stranu a také stranu kurdské menšiny. V roce 2017 byly schváleny skrze referendum další změny, ty měly především zesílit prezidentovy pravomoce. Předčasnými volbami v roce 2018 přišly tyto změny v platnost a z Turecka se stala prezidentská republika (Freedom House 2018).

Takové změny jsou pro tureckou republiku naprosto bezprecedentní. Vláda, která začala liberálními a prodemokratickými reformami se během let Erdoganovy vlády ve svém směru naprosto obrátila. Ze země, která stavěla na sekularismu, se stala konzervativní, nacionalistická, islamistická republika s autoritářským vládcem. Za změnou Erdoganova přístupu může být několik důvodů: Může to být zhoršující se přístup republikánských politiků k Erdoganově osobě, především nedostatek respektu k Erdoganovi jako k legitimnímu politikovi. Nebo to může být jeho zkušenost z vězení či pokus o zrušení jeho strany na základě náboženského podtextu. Dalším důvodem může být jeho osobní charakter, který měl vždy blízko k autoritářství (Heper 2013: 151).

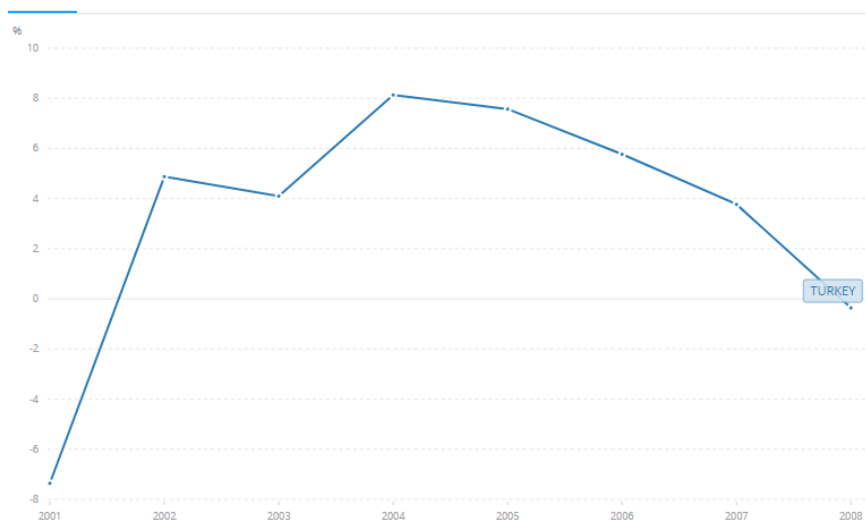
3.2 Ekonomický růst

Ekonomický růst nemusí být vždy pozitivní, a za určitých podmínek může mít negativní vliv na demokracii. Vládcí díky růstu mohou omezit za určitých podmínek politickou konkurenci, stejně jako média a další. Olson (1963), stejně jako Huntington (1968) se domnívali, že rapidní ekonomická expanze je hluboká destabilizační síla (Altman a Pérez-Liñán 2017: 3 - 4).

Takový proces je patrný na příkladu Turecka. Turecko prožívalo ekonomický růst, charakter a kvalita tohoto růstu se nicméně změnila okolo roku 2007, za což do velké míry mohl obrat turecké politiky, který ovlivnil jak ekonomické, tak politické instituce. Za Erdoganovy vlády docházelo v letech 2003 – 2007 k liberalizačním reformám, které posilovaly turecké demokratické hodnoty, ty poté měly pozitivní účinek na ekonomickou situaci. Avšak po zhoršení vztahů s EU, zpomalení reform, a především po volbách v roce 2007 a odstranění důležitých omezení exekutivní moci dochází k obratu v turecké politice, která je z velké části zodpovědná za snížení ekonomického růstu a kvality, které Turecko provází přibližně od poloviny roku 2008 ještě před propuknutím celosvětové ekonomické krize (Acemoglu, Ucer 2015: 1 – 12).

Částečně navážeme na předchozí, historickou část. Turecká ekonomika těžila z poměrně radikálních strukturálních řezů, které zavedl ministr hospodářství Kemal Derviş v roce 2001 s pomocí mezinárodního měnového fondu (MMF) a Světové banky (SB). I přesto, že si vláda těmito stabilizačními kroky nezískala podporu, snížila se dlouhodobě vysoká inflace a zvýšila se také například nízká transparentnost procesu státních dodávek, který byl známý svými korupčními praktikami. V roce 2002 volby vyhrála AKP, ta pokračovala i v ekonomických reformách pod nadějí eventuálního přístupu do EU. AKP navíc neměla jakýkoliv důvod pro nepokračování v reformování. Turecko z toho nesmírně těžilo ekonomicky, tento proces byl také populární, stejně tak jako podpora vstupu do EU. Strana si navíc nemohla dovolit vykolejit, armáda neviděla islamisty u vlády ráda, a byla by připravená intervenovat, pokud by AKP začala rychle měnit nastavený politický kurz (Pirický 2006: 146 – 149).

Graf 2 – Vývoj HDP na osobu mezi lety 2001 až 2008

Zdroj: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2007&locations=TR&name_desc=true&start=2003

Na grafu můžeme vidět turecký růst HDP na obyvatele od roku 2001 do roku 2008. Ukazatelé tedy jasně ukazují, že v roce 2004 dosáhl růst necelých 8 % a poté po zpomalení reforem začalo docházet ke zhoršování. Turecká ekonomika v té době rostla dokonce nejrychleji od 60. let. I další indikátory reflektovaly tuto situaci. Tradičně vysoká inflace se snížila na 10,5 %, a dále klesala. Jen pro připomenutí, ještě v roce 2001 dosahovala 54,4 %. Také chudoba se dále snižovala, od roku 2002 po rok 2007 se počet lidí žijících v chudobě snížil o 22 %. Také poměr rovnosti bohatství mezi lidmi se zlepšil, v roce 2007 vykazoval nejlepší hodnoty v historii. Po roku 2007 poté stoupal. Během tohoto období došlo také k velkému rozšíření střední třídy (Světová banka 2018).

Zlepšující se ekonomická situace samozřejmě nezůstala nespátřena. Ve voličském průzkumu z roku 2008 se přibližně 85 % voličů vyjádřilo, že podpořilo AKP z ekonomických důvodů. AKP se stabilní voličská základna rozšiřovala, už to nebyli jen konzervativci, ale i lidé hlavně z nižší a střední třídy, kterých se ekonomický růst dotkl nejvíce (Acemoglu, Ucer 2015: 10). V roce 2007 získala AKP ve volbách rekordních 46,6 %, po nich dokázala na druhý pokus zvolit i prezidenta Abdullaha Güla. V zemi docházelo ke snižování podpory pro vstup do EU, a naopak k nárůstu nacionalismu. V roce 2008 již strana začala pomalu obracet, v roce 2008 byl důležitý především proces Ergenekon, vyšetřování tzv. hlubokého státu, tedy sítě lidí hlavně v

armádě, soudech a tajných službách, kteří v minulosti prosazovali sekulární a prozápadní charakter. Ti měli údajně provádět machinace proti vládě. V roce 2012 bylo odsouzeno necelých 300 lidí (Al Jazeera 2013). Později ale vyšlo najevo, že značná část důkazů byla vyfabrikována a v roce 2016 byly rozsudky zrušeny (The Atlantic 2016). Proces i přesto poskytl Erdoganovi prostor pro oslabení vlivu sekulárních složek. Freedom House si již v hodnocení za rok 2009 všimá negativního trendu v turecké politice.

Internetová cenzura se od roku 2008 zvětšovala každým rokem. Již v roce 2014 Turecko vedlo v cenzuře na Twitteru. V roce 2016 se poté internetové prostředí stalo nesvobodné (Freedom House 2016). Svoboda médií se zhoršovala od roku 2009 opět každým rokem. Od roku 2014 je již turecký tisk označován jako nesvobodný (Freedom House 2013).

Erdogan se tedy prostřednictvím procesu Ergekon zbavil hlavních oponentů. Armádu, kterou se ještě budeme zabývat v nadcházející kapitole, zbavil prostřednictvím prozápadních reforem a procesu Sledgehammer velkého vlivu na společnost, z kterého se mohla těšit po celé 20. století. Zvětšil svůj a exekutivní vliv a s menším odporem mohl začít přebudovávat tureckou společnost. Postupně se dále zbavoval odpůrců, zaváděl cenzuru, zatýkal novináře, a uvaloval velké pokuty na podniky, které nepodporovaly AKP. Podrobil si státní rádio, televizi, nebo také zpravodajskou agenturu. Ovládl tak veřejný život.

3.3 Oslabování soudní moci a armády

Kapstein a Converse (2008) se domnívají, že rozhodujícím faktorem demokratického poklesu jsou omezení, která limitují exekutivu. Vyvážení moci je podle jejich studie velice důležitým faktorem, a silnější omezení exekutivy snižují risk demokratického kolapsu. Tato pasáž představuje důkaz o demokratickém poklesu skrze snižování institucionálních limitů, které působily na exekutivu, zároveň představuje příčinu demokratického kolapsu v zemi. Budeme analyzovat postupné snižování soudní moci na přijímání běžných a ústavních zákonů během let 2003 – 2017. Druhou, neformální mocí, která bude analyzována, bude armáda. Ta působila jako moc, která

během 20. století limitovala exekutivu v krocích, které by ohrozily demokracii, nebo sekulární charakter státu.

3.3.1 Soudní moc

Už na počátku analyzovaného období byla justice náchylná k ovlivnění ze strany exekutivy. Prezident jmenoval Vrchní radu soudců a žalobců, která poté dosazovala soudce a žalobce do vrchních soudů a kontrolovala obsazování v běžných soudech (Freedom House 2003). Prezidentem byl ale až do roku 2007 sekularista a bývalý předseda ústavního soudu Ahmet Necdet Sezer. Důležitost soudní moci vůči vládě byl také fakt, že byla ve velké míře kontrolována sekularisty, kteří byli vůči AKP odmítaví (Reuters 2007). Již v roce 2006 byli sekularističtí státní činitelé ze strany soudní moci, nebo armády proti některým přijímaným reformám, které z jejich pohledu ohrožovaly sekulární charakter státu (Freedom House 2007).

V roce 2007 vyhrál v nepřímých volbách kandidát AKP Abdullah Gül. Strana navíc vyhrála parlamentní volby v tom samém roce se ziskem přes 46 %. Od roku 2007 se soudní nezávislost začala progresivně zhoršovat. Ještě v témže roce byl přijat kontroverzní zákon, který pozměňoval proces výběru soudců. Představen byl jakýsi rozhovor, který vedl výbor vybraný tureckými ministry. Kritici tento proces samozřejmě viděli jako ovlivňování soudní moci exekutivou (Freedom House 2008). V roce 2009 propukl skandál z důvodu odhalení oficiálního odposlouchávání telefonů žalobců a soudců. Přibližně 55 soudců mělo být odposloucháváno, nařízení přišlo ze strany ministerstva spravedlnosti, kterou měla pod kontrolou AKP. V návaznosti na skandál vzešla obvinění o zasahování exekutivy do soudní moci (The Economist 2009).

V roce 2010 prošly skrze referendum ústavní změny, které mimo jiné umožnily restrukturalizaci civilního soudnictví. Zvýšil se tak počet členů ústavního soudu a nejvyšší rady soudců a žalobců. Tyto dvě instituce byly v minulosti proti vládě, od této chvíle si mohla AKP dosadit více členů do obou instancí (CNN 2010). Na podzim 2010 poté 7 členů nejvyšší rady rezignovalo s odůvodněním, že jim ministerstvo spravedlnosti neumožnilo několik měsíců pracovat. Změny zároveň znamenaly, že zákaz jakékoliv politické strany

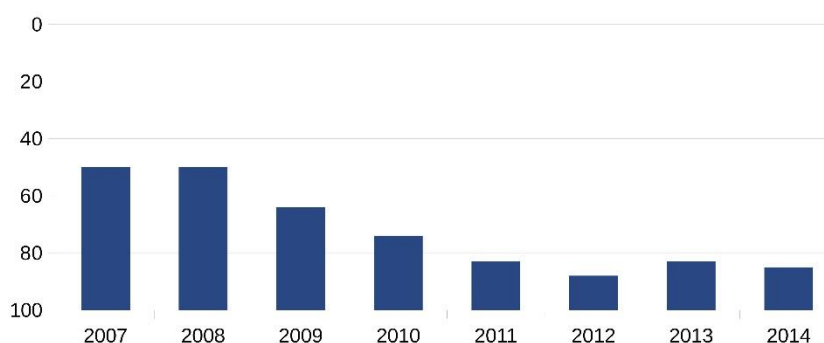
musí být nyní potvrzen parlamentem. AKP tak reagovala na soudní proces, při kterém byla téměř zakázána za svůj nesekulární charakter v roce 2008 (Freedom House 2011).

Při procesu Sledgehammer se používal speciální bezpečnostní soud, který vyvolal mnoho kritiky z využívání vlády k umlčení svých odpůrců. Proces Ergenekon, který sloužil k odstranění Erdoganových odpůrců, cílil mimo jiných i na sekulární soudce. Konečná čistka proběhla po neúspěšném převratu v roce 2016.

Graf 3 – Oslabování nezávislosti tureckého soudnictví

Turkey's Judicial Independence Rank in the World

Source: World Economic Forum

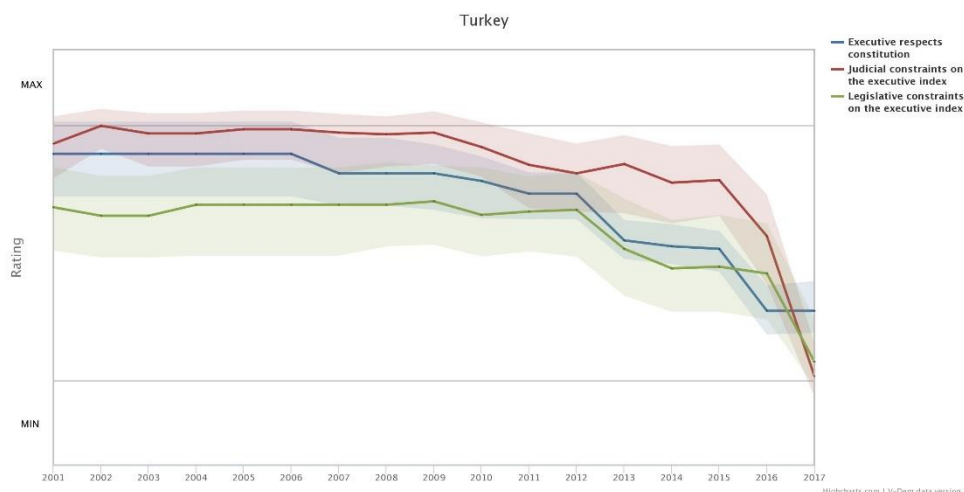

Zdroj: <https://erikmeyersson.com/2014/05/03/turkeys-institutions-problem/>

Na grafu můžeme vidět vývoj soudní nezávislosti mezi lety 2007 a 2014. Během těchto sedmi let spadlo Turecko z 56. na 99. místo z 99. zemí, u kterých proběhl výzkum (World Economic Forum 2014). Soudní nezávislost je jeden z klíčových faktorů, který limituje exekutivu, v Turecku již taková nezávislost neexistuje. V roce 2014 vláda přesunula 2 500 soudců na jiná pracovní místa jako reakci na vyšetřování korupčního skandálu, který cílil na vládní kruhy (Freedom House 2015). Také věznění lidí je na vzestupu, to v 90. letech vykazovalo růst, který se snížil mezi lety 2000 – 2005. Po roku 2006 se ale uvěznění začalo rapidně zvyšovat, především díky přijetí zákona proti teroru. Celkový počet vězňů se od roku 1990 do roku 2011 zvýšil přibližně třikrát. V roce 2011 to bylo těsně nad 120 tisíc, v roce 2017 potom přes 230 tisíc. Zvýšil se také počet lidí vězněných před soudním procesem. V roce 2012 to bylo přibližně 48 tisíc, v roce 2017 již 100 tisíc (World Prison Brief 2017).

Mezi země, které s Tureckem mají největší institucionální souznění, patří Rusko, Írán, nebo Bělorusko. Institucionální nastavení Turecka je tedy značně nedemokratické a vzájemné s dalšími autoritářskými režimy (Meyersson 2014).

Graf 4 – Snižování odpovědnosti vlády a respektu k ústavě v letech 2001 až 2017

Zdroj: <https://www.v-dem.net/en/analysis/CountryGraph/>

Na přiloženém grafu můžeme sledovat postupné omezování justice (červená) a legislativy (zelená), stejně jako postupné snižování vládního respektu k ústavě (modrá). Do roku 2012 může zaznamenat postupný pokles esenciálních demokratických hodnot, od tohoto roku si však může všimnout začínající eskalace, která je samozřejmě dokonána v roce 2016.

3.3.2 Armáda

Armáda sehrála historicky významnou roli v demokratizačním procesu Turecka ve 20. století. Armáda byla sekulární složkou společnosti, která se proklamovala jako „ochránce“ demokracie, a neváhala zakročit i nedemokratickými prostředky. Během 20. století armáda přímo intervenovala do politiky třikrát, v roce 1997 potom proběhl tzv. postmoderní převrat. V roce 1995, kdy se poprvé v moderní historii stal předsedou vlády islamista, byla armáda podle informací připravena zakročit. Jeho vládu po dvou letech přinutili přijmout armádní „doporučení“, a po několika dalších měsících premiér Erbakan rezignoval (Zürcher 2004).

Nová vláda AKP se tak musela mít na pozoru, armáda byla totiž vůči nové vládě odmítavá. AKP ale skrze prozápadní reformy vliv armády pomalu začala omezovat. Poprvé hned v roce 2003 více omezila moc armády na politické záležitosti skrze národní bezpečnostní radu, ta nadále zastávala pouze poradní roli. Parlament také získal větší kontrolu nad vojenskými výdaji. V roce 2004 zvýšil civilní kontrolu nad armádou, poprvé v turecké historii byl do čela bezpečnostní rady zvolen civilista. Zrušeny byly také státní bezpečnostní soudy, které byly po vojenském převratu v roce 1980 určeny k tomu, aby se zabývaly bezpečnostními přestupky proti nedělitelné integritě státu. V těch se často porušovala lidská práva (Freedom House 2005). V roce toto oslabení moci již bylo patrné. Před oznámením kandidáta na prezidenta se na svých webových stránkách armáda vyjádřila negativně ohledně osoby Abdullaha Güla. Prezidenta považovala za hlavního představitele a ochránce sekulárního charakteru státu a Gül tyto hodnoty z jejího pohledu nepředstavoval. Toto vyjádření působilo dojmem možné intervence, a je označováno jako E-memorandum (Reuters 2009).

Erdogan se ale nezalekl a Güla i přes námitky armády nominoval. Gül se poté v budoucích volbách stal prezidentem (The Guardian 2007). V roce 2008 se strana začala vyrovnávat s armádou radikálněji, když začal již zmíněný proces Ergenekon. Dalším důležitým procesem, který značně oslabil vliv armády, byl proces Sledgehammer. V roce 2010 začalo masové zatýkání vojenských důstojníků z údajného pokusu o převrat v roce 2003. V roce 2011 v reakci na tento proces hromadně rezignovali vrchní vojenští velitelé. Snažili se tak oslabit legitimitu režimu. Jejich krok ale naopak umožnil vládě dosadit za sekulární velitele osoby loajální AKP, a civilní vláda tak získala kontrolu nad historicky dominantní armádou (Freedom House 2012). Proces postupného oslabování odpůrců ve společnosti byl dokonán v roce 2016. Již značně oslabená armáda se pokusila o vojenský převrat, ale byla odražena loajálními složkami. Během pokusu o převrat bylo zabito 249 lidí. Po tomto aktu začala vláda s hromadným zatýkáním, do roku 2017 bylo zadrženo více než 110 tisíc lidí, z toho přes 47 tisíc uvězněno. Z armády bylo uvězněno přes 7 tisíc lidí a přes 2 a půl tisíce soudců. Vyhozeno bylo přes 2 tisíce novinářů a 179 médií bylo uzavřeno (CNN 2017).

3.4 Kultura

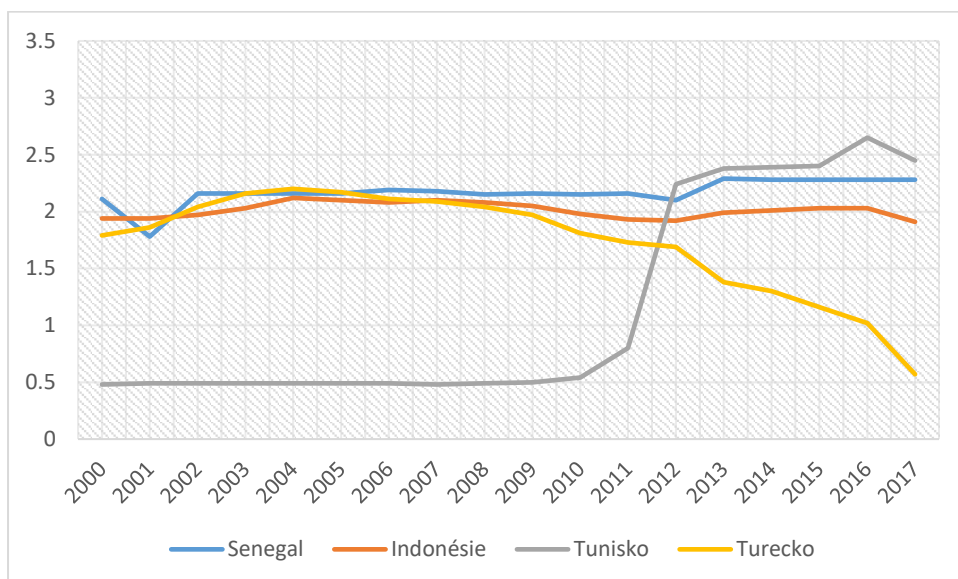
Huntington ve své knize uvádí důvody, které brání tomu, aby se demokracie v určitých zemích rozmohla. Mezi nimi jmenuje i kulturu v některých zemích. Jako jednu ze dvou kultur, kterou Huntington uvádí, je Islám. Islámská kultura obsahuje jak prvky, které demokracii vyhovují, tak ty, které s ní lze sloučit jen stěží. Huntington poznamenává, že s jedinou výjimkou si žádná islámská země nedokázala do roku 1991 udržet dlouhodobý demokratický režim (Huntington 1991: 294 - 297). Jako jedinou výjimku uvádí právě Turecko, avšak to je poněkud zavádějící, protože dle trichotomické klasifikace se Turecko nikdy liberální demokracií nestalo. Z autoritářství za Atatürka se posunulo k hybridnímu režimu, od kterého v současnosti opět přechází zpět k autoritářství.

Pojďme se nyní podívat na muslimské demokracie od roku 1972 po současnost. Nejprve se podíváme na hodnocení občanských svobod a politických práv skrze data Freedom House, poté budeme pracovat s indexem liberální demokracie institutu Varieties of Democracy. Muslimsky většinových zemí, které získaly v letech 1972 – 2017 status svobodné země, je dohromady z 50-ti zemí 12. Z toho pouze Mali udrželo tento stav signifikantně dlouho (1995 – 2011). Přesně polovina z těchto zemí udržela tento stav maximálně tři roky, než se vrátila zpět k částečně svobodné, nebo nesvobodné země. Ostatní země přečkaly období tzv. „lábánek“ a maximálně do druhého parlamentního období (Gambie, Indonésie) degradovaly zpět do částečně svobodné či nesvobodné kategorie.

Nicméně pokud tyto režimy analyzujeme ještě skrze index liberální demokracie, zjistíme, že Mali i přes označení svobodná země nedosahuje ani v nejúspěšnějších letech úroveň liberální demokracie Senegalu nebo Turecka, Indonésie po roce 2000 má také vyšší úroveň demokracie. Tento index je hodnocen na škále 0 – 3.5. Pro představu, Česká republika se nikdy ve své postkomunistické historii nedostala pod hodnocení 3.01. V roce 2017 mělo Maďarsko, které je již označováno jako hybridní režim, index 2.08. Tuto hodnotu byla schopna překonat v určitém bodě v historii jen hrstka muslimských zemí, Burkina Faso 2.09 v roce 2016, Indonésie 2.12 v roce

2004, Senegal v letech 2000, 2002 – 2011 a 2013 – 2017 s nejvyšší hodnotou 2.29 v roce 2013, Tunisko 2012 – 2017 s nejvyšší hodnotou 2.65 v roce 2016, a Turecko 2003 – 2007 s nejvyšší hodnotou 2.2 v roce 2004 (Varieties of Democracy 2018).

Graf 5 – Stav liberální demokracie mezi lety 2000 - 2017

Zdroj dat: Varieties of Democracy 2018

Dvě země tedy vykazují vyšší ukazatele liberální demokracie nežli Turecko, Senegal a Tunisko. Senegal vykazuje konstantně po roce 2002 poměrně dobré výsledky, mezi lety 2008 – 2011 byla sice skrze data Freedom House opět přerazena pouze mezi částečně svobodné země, ale od roku 2012 se označuje opět jako svobodná, zvláště od roku 2013 potom dochází ke zlepšení demokratických hodnot. I přesto je nicméně země hodnocena jako defektní demokracie těsně nad hodnotami hybridních režimů (The Economist Intelligence Unit 2017).

Velké naděje pro možná režimní uvolnění vzbudilo arabské jaro. V roce 2010 odstartovala tuniská revoluce, efekty této revoluce se poté přesunuly především do dalších pěti zemí: Bahrajnu, Egyptu, Libye, Sýrie, a Jemenu. V Tunisku se liberálně demokratické hodnoty mezi lety 2011 a 2012 zlepšily, z 0.8 na 2.24, poté dále rostly až do roku 2016, kdy dosáhly historického maxima na 2.65. Zdaleka zemi však nemůžeme považovat za konsolidovanou a stabilní demokracii, jak poznamenává Freedom House. Tunisko totiž za rok 2017 zaznamenalo demokratický pokles, a bude velice zajímavé sledovat, zda si svobodný demokratický režim udrží. Arabské jaro

bylo dokonce považováno určitou dobu jako možná čtvrtá demokratizační vlna, ale kromě Tuniska se režimy začaly postupně zavírat. Všech pět zmíněných zemí jsou nyní označovány jako nesvobodné země.

Z empirických výsledků se tak v podstatě žádná majoritně muslimská země v historii nedala považovat za stabilní a konsolidovanou liberální demokracii. Islámská kultura obsahuje prvky slučitelné s demokracií, avšak z dosavadních výsledků se v žádné takové zemi v liberální a stabilní formě neobjevila.

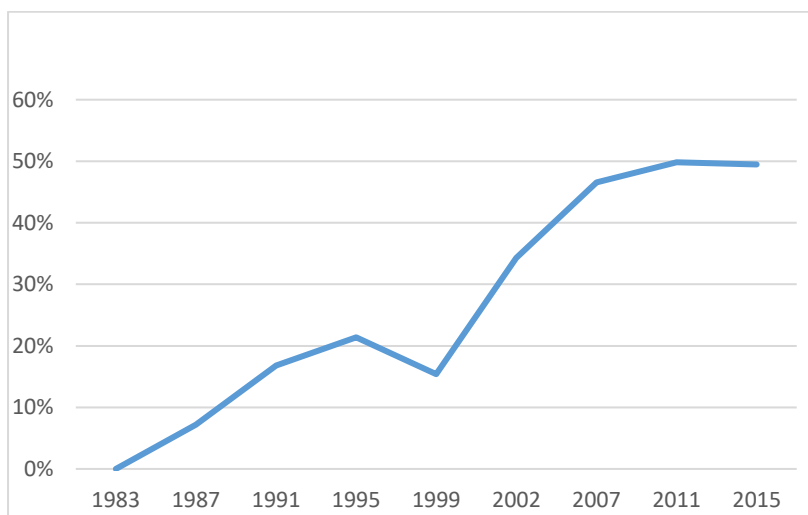
3.4.1 Růst islamismu

Pokud je nějaký společný jmenovatel, který mají muslimsky majoritní země, které dokáží udržet relativně stabilní demokratické hodnoty, je to sekularismus. Indonésie, a především Senegal jsou země, které vykazují nejvyšší dlouhodobé hodnoty od roku 2000, respektive 1993. U Senegalu můžeme jako důkaz sekularismu zmínit dlouhodobé prezidentské období křesťanského prezidenta.⁷

Turecko bylo také od založení moderní turecké republiky silně sekulární. Náboženství ale nabíralo na konci 20. století na významu i v politice. Jako důkaz nám poslouží graf, který znázorňuje růst podpory nejsilnějších islamistických stran. Po vojenském převratu v roce 1980 bylo v roce 1983 umožněno kandidovat pouze třem stranám, poté výsledky náboženských stran rostly až do dalšího převratu v roce 1997. Poté přišla strana AKP, která se nyní těší popularitě, kterou měla naposledy Strana vlasti v roce 1983, kdy byla společnost pod tlakem armády po vojenském převratu v roce 1980 (Zürcher 2004).

⁷ Léopold Sédar Senghor (Encyclopaedia Britannica b. r.)

Graf 6 – Růst preferencí islamistických stran

Zdroj dat: Zürcher 2004

S vládou islamistické AKP, která se v prvních letech své vlády schovala za prozápadní a prodemokratické reformy, díky čemuž omezila vliv dvou hlavních sekulárních institucí, armády a justice, dochází k bezprecedentním změnám v turecké společnosti, které se nestaly za vlády žádné sekularistické strany, nebo proislámské strany, která se musela silně zodpovídat sekulárním složkám. S růstem politického islámu v Turecku následně dochází k demokratickému poklesu, způsobeným islamistickou, konzervativní, nacionalistickou AKP. Je samozřejmě otázkou, zda by v případě například republikánské strany nedošlo také k autoritativnímu reverzu, avšak je to velice nepravděpodobné vzhledem k tomu, že k tomu nedošlo za celou druhou polovinu 20. století. Ačkoliv armáda několikrát nedemokraticky intervenovala, po krátké vojenské správě vždy došlo zpět k nastolení legitimní vlády, která poté dále postupně liberalizovala zemi. V návaznosti na předchozí část navíc můžeme poznamenat, že nejlepší demokratické hodnoty vykazují sekulární muslimsky majoritní země. Ze zemí, které jsou nesekulární⁸, vykazuje jediná země velice dobré výsledky, a to je Tunisko. Nakolik to ale bude stabilní režim, se dozvíme v budoucnosti.

⁸ Především země na blízkém východě

3.5 Vztah Turecka a EU

Členství v mezinárodních organizacích propagujících demokracii zvyšuje vliv a vazby organizace na danou zemi. Pomáhá tak konsolidovat demokratické reformy, a zabraňuje demokratickému poklesu (Just a Waldner 2015: 42, 43). Ačkoliv se Turecko prozatím členskou zemí nestalo, Evropská Unie měla na Turecko především na konci 20. století a začátku 21. století nesmírně pozitivní vliv, když Turecko pod tlakem o přijetí do EU provádělo reformy, které měly kladný vliv na politickou i ekonomickou situaci v zemi (Pirický 2006). Tato pasáž analyzuje zhoršení vztahů mezi Tureckem a EU jako jednu z možných relevantních příčin regrese tureckých demokratických hodnot.

V roce 1987 poté Turecko oficiálně požádalo o plné členství v Evropském společenství. Podnětem této žádosti byl zájem vedoucích představitelů země podpořit tureckou modernizaci a budoucí směřování země k demokracii. Zároveň chtěli potlačit politické složky podporující islámský fundamentalismus. Avšak v mnoha členských zemích se vidina Turecka v ES setkala jen s malým nadšením, v případě Řecka dokonce s odporem. Prozatímní jednání o přijetí však byla vyloučena z důvodu nesplňujících politických a ekonomických záležitostí. O tři roky později v roce 1990 se již uvádělo, že nedostatek vstřícnosti členských států k tureckému přijetí měla za následek jistou „islámskou reakci“ (Huntington 1991: 271). Ve volbách v roce 1995 poté vyhrává volby proislámská Strana prosperity a premiérem se poprvé v moderní historii Turecka stává představitel politického islámu (Pirický 2006: 133).

Nejdůležitější období přijímání demokratizačních balíčků začalo v roce 2001, jak bylo vysvětleno v předešlém historicko–politickém nastínění. V roce 2002 vyhrála volby AKP, a s napětím se vyčkávalo, jakou politiku strana nastaví. V roce 2003 AKP potvrdila svoje proevropské a prointegrační postoje, které ji charakterizovaly před volbami. Strana sice vyšla z politického islámu, ale postupem času se posunula do středu politického spektra. Erdogan dal zapomenout na své negativní výroky ohledně EU, a vláda vyslovila integraci s EU jako svou prioritu (Pirický

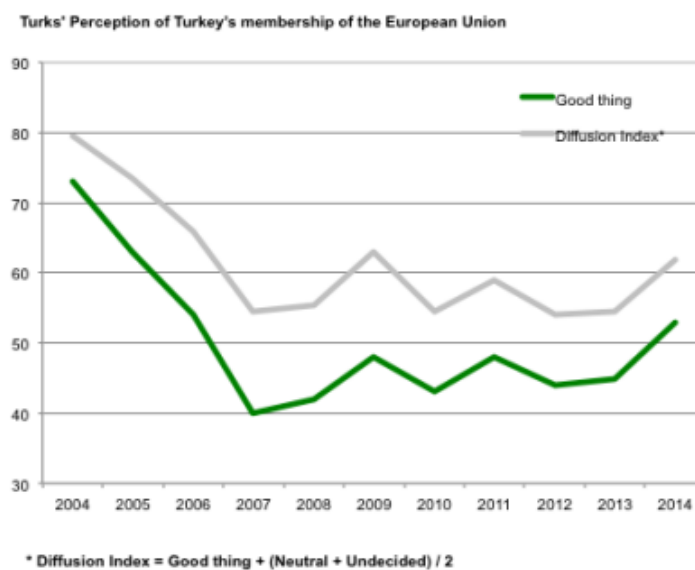
2006). AKP tedy zpočátku působila odlišně než předchozí islamistické strany, které vzbuzovaly velké kontroverze (Pirický 2006: 148). Možný přístup do EU byl pro Turecko velkou motivací pro liberalizační kroky. Především v letech 2003 a 2004 prosadila AKP mnoho reforem, které byly chváleny Evropskou Unií, a znamenaly velký progres v jednáních (Freedom House 2005). Tyto rozsáhlé změny znamenaly, že v roce 2004 doporučila Rada Evropy ukončit monitoring Turecka, a Evropská komise vydala pozitivní zprávu o pokroku země především v otázce lidských práv, a v prosinci 2004 jsou oficiálně potvrzena přístupová jednání stanovená na říjen 2005 (European Commission 2016).

I přesto, že byla přístupová jednání schválena, Turecko stále vzbuzovalo mnoho kontroverzí. Dva největší pilíře EU, Německo a Francie, se navíc k možnému vstupu Turecka stavěly poměrně negativně. Angela Merkelová se v roce 2004 nechala slyšet, že CDU/CSU naléhá na jakýsi privilegující vztah mezi Tureckem a EU, ale ne k plnému členství. *"Nevěřím, že se Turecko v dohledné budoucnosti stane členem Unie. Jednání o privilegovaném partnerství je způsob, jak udržovat úzké vazby mezi Tureckem a EU"*. Dále se také vyjádřila, že Turecko nezapadá do organizace z důvodu kulturní odlišnosti (The Washington Institute 2005). Stejný postoj zastával i tehdejší francouzský ministr vnitra a budoucí prezident Nicolas Sarkozy, který viděl Turecko jako sociálního partnera. Zvláště kritický byl potom bývalý prezident Valéry Giscard d'Estaing: *"Turecko je země blízka Evropě, důležitá země, která má pravou elitu, ale není to evropská země"* (The Washington Institute 2005).

Poprvé v historii rozšiřování EU je navíc ve vyjednávacím rámci uvedeno, že výsledek těchto přístupových jednání je otevřený, a nemusí znamenat přijetí země do organizace. Možný vstup Turecka se navíc především po stanovení oficiálních přístupových jednání stal celoevropskou otázkou. V rámci přijetí Turecka se řešilo více otázek než u předchozích států. Spekulovalo se například o tom, zda je Turecko evropská země, nebo jestli se může stát muslimská země členem organizace. Nejednotnost EU se také projevil do turecké domácí politiky, kdy vyvstala otázka, zda organizace vůbec Turecko přijme i přes splnění všech podmínek. Na grafu můžeme vidět

pokles v podpoře tureckých obyvatel pro přijetí do EU, především mezi roky 2004 – 2007.

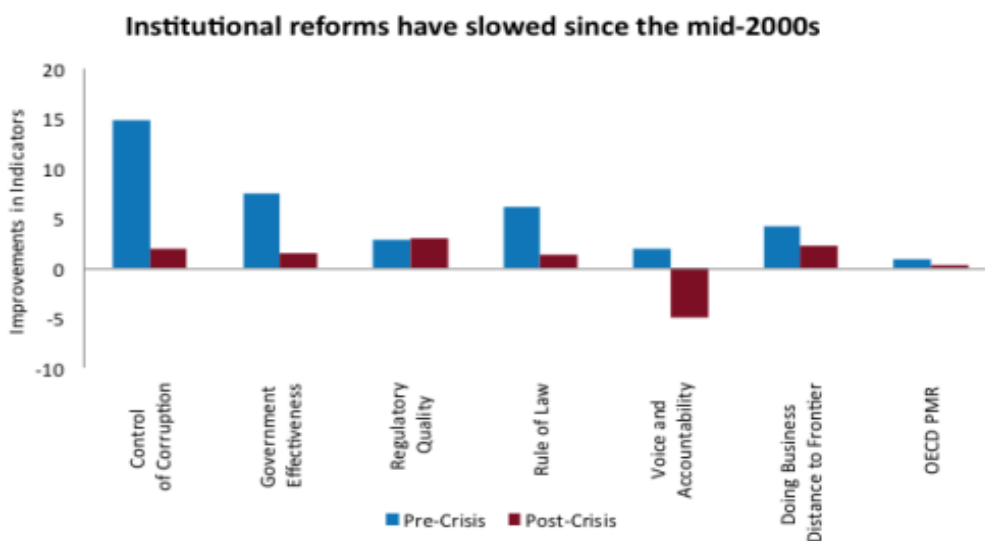
Graf 7 – Snižování podpory tureckých obyvatel ke vstupu do EU

Zdroj: <https://economics.mit.edu/files/11509>

V roce 2005 Turecko implementovalo mnoho zákonů z reforem z předchozích let, nicméně mezinárodní pozorovatelé zaznamenali zpomalení tohoto procesu, a v roce 2006 se přístupová jednání přechodně zastavila kvůli sporu Kypru a Turecka. V roce 2007 poté proběhly volby, kdy si AKP zajistila podporu 46% voličů, a byla tak schopna zvolit svého kandidáta, Abdullaha Güla, prezidentem. Podpora Turků k přijetí do organizace dále klesala, a dokonce byl očividný paralelní vzestup tureckého nacionalismu (Freedom House 2008). Od roku 2007 po zpomalení reforem došlo také k ekonomickému poklesu. Na grafu můžeme vidět zpomalení institucionálních reforem od krize v roce 2008.

Graf 8 – Tempo přijímaných reforem před a po roce 2008

Zdroj: <https://economics.mit.edu/files/11509>

Rok 2007 tedy můžeme z empirických výsledků považovat za jakýsi zlom v turecké demokratizaci. Strana AKP si zajistila výhru v dalších volbách, dosadila svého prezidenta, pomocí demokratických reforem také velmi oslabila armádu. Díky nejednotě EU ohledně budoucího vstupu Turecka do organizace navíc dochází ke snížení podpory obyvatel ke vstupu země do EU, a tím padá i tlak vyvíjený na vládu v pokračování rychlého reformování. Liberalizačními reformami, které pomohly ekonomickému růstu, si navíc AKP zajistila hlasy tzv. ekonomických voličů.

3.6 Inspirace příkladem/lavinový efekt

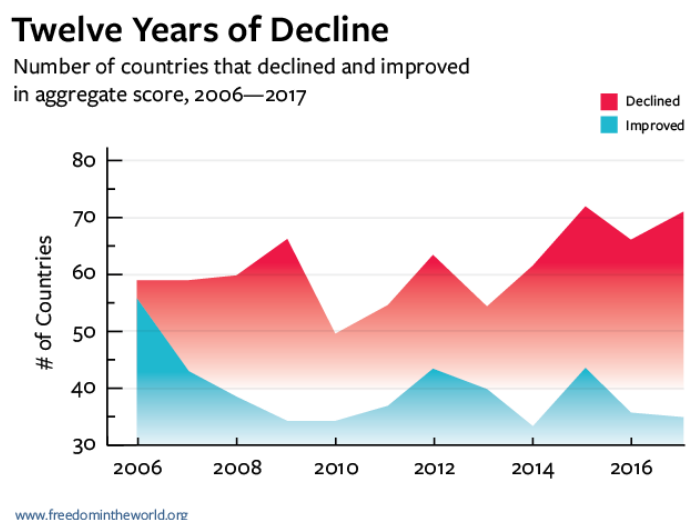
Poslední možnou příčinou tureckého demokratického regresu bude celkový mezinárodní pokles demokratických hodnot. Budeme vycházet z teorie, kterou vysvětloval Huntington ve své práci z roku 1991. Tzv. lavinový efekt nebo také inspirace příkladem, je proces, při kterém dochází k ovlivňování domácí politiky zemí skrze aktuální mezinárodní trendy (Huntington 1991: 103). Huntington to vysvětloval na demokratických vlnách a protivlnách, a ač se politologičtí odborníci staví negativně ohledně třetí demokratické protivlny, existují empirické důkazy o demokratické recesi od roku 2006 (Diamond 2015: 144). V této části se tak nebudeme zaměřovat přímo na domácí politiku, ale jako možné vysvětlení turecké autokratizace

představíme mezinárodní vývoj jako faktor, který dění na turecké domácí scéně mohl ovlivnit.

Jak konstatoval Larry Diamond v článku pro *Journal Democracy* v roce 2015, od roku 2006 můžeme pozorovat konstantní demokratickou recesi (Diamond 2015: 144). Roční zpráva Freedom House z roku 2018 tento fenomén adresuje a označuje ho jako demokracii v krizi. Na přiloženém grafu můžeme vidět, že zemí, ve kterých se průměrné hodnocení občanských svobod a politických práv zhoršilo, je mnohonásobně více než v těch, kde se hodnocení zlepšilo. Někteří autoři (Merkel 2010) věří, že se třetí vlna demokratizace zastavila na konci devadesátých let, a proto teď prožíváme stagnaci v šíření demokracie, nicméně šíření autoritářských režimů stagnaci neprožívá. To koresponduje s faktem, že se některé režimy, které byly skrze data Freedom House označeny jako částečně svobodné, staly nesvobodné (Erdmann et al. 2011: 22).

Na grafu můžeme pozorovat vývoj demokratických hodnot v jednotlivých zemích. Od roku 2006 – 2016 je tedy jednoznačně více zemí, v kterých se demokratické hodnoty zhoršily, než zlepšily.

Graf 9 – Počet zemí vykazující zlepšení a zhoršení demokratických hodnot 2006 - 2017

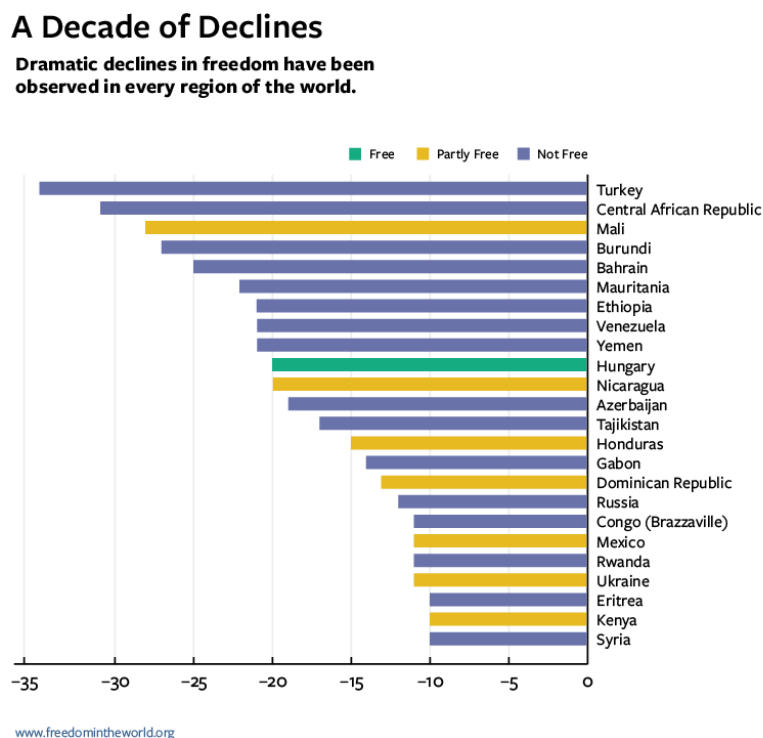

Zdroj: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>

Huntington v roce 1991 predikoval, že pokud by Sovětský Svaz/Ruská Federace obrátila ve svém směru liberalizace, a vydalo se

směrem k autoritářství, radikálně by to mohlo ovlivnit politiku v mnoha zemích. Rádoby - despotové by si tento vývoj poté mohli vyložit tak, že jejich čas se vrátil (Huntington 1991: 280,281). V současnosti můžeme tuto situaci vidět, Ruská Federace je označována za moderní autoritářství, stejně tak jako další světová velmoc, Čína. Rusko a Čína navíc nezůstávají pouze u interních represí, ale v současnosti již „vyváží“ jejich vliv do dalších zemí, které kopírují jejich chování a negativní vymezení k demokracii. Čínský prezident Xi Jinping se dokonce nechal slyšet, že Čína představuje cestu, kterou by se mohli rozvojové země vydat (Puddington 2018).

Graf 10 – Země vykazující největší zhoršení demokratických hodnot 2006 - 2017

Zdroj: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>

Na grafu můžeme vidět pokles celkového hodnocení svobody mezi lety 2007 – 2017. Úplně nejhorší výsledek za poslední dekádu vykázalo právě Turecko, u kterého došlo především v posledních letech k největšímu regresi. I přesto, že k postupnému regresi docházelo konstantně po zpomalení přijímání liberalizačních reforem, k největšímu propadu došlo mezi lety 2012 a 2013 a 2015 – 2017. V prvním období to bylo kvůli kauze Ergenekon, uvěznění armádních činitelů v kauze Sledgehammer, dále se

jednalo také o korupční skandál, do kterého byli zapleteni i kabinetní ministři v čele s prezidentem. A nakonec o masivní celonárodní protesty proti vládě, které vyústily v použití násilí policie na protestující, a následné zatčení až 5000 lidí. V roce 2016 poté došlo k pokusu o vojenský převrat, na který vláda reagovala masivními čistkami. Represe se stále prohlubovaly, v roce 2017 se konalo referendum o ústavních změnách, které znamenaly posílení prezidentských pravomocí. V něm byly opozici značně omezeny její možnosti.

Znepokojivým trendem byla především demokratická recese Západu, včetně USA (Diamond 2015: 152). Pravicoví populisté dostali značnou podporu voličů a získali parlamentní křesla například v Nizozemsku nebo v Německu, v Rakousku se Svobodná strana Rakouska dokonce dostala do vlády (Freedom House 2018). Dle indexu demokracie společnosti The Economist Intelligence Unit k roku 2017 již v USA nebo ve Francii neexistuje plná demokracie. Za vlády Donalda Trumpa dokonce Spojené Státy dle hodnocení Freedom House zaznamenaly pokles v hodnotách politických práv. U celosvětového garanta demokracie je tento trend velkým problémem. Navíc mezinárodní vnímání je takové, že propagace demokracie již poklesla v žebříčku reálných priorit zahraniční politiky USA. Taková situace dává větší volnost autoritářským politikům, kteří se nemusí bát vyvíjeného tlaku ze strany Spojených států nebo Evropské Unie (Diamond 2015: 152). Diamond, stejně jako Huntington, vidí podporu demokracie ze strany USA a EU jako naprosto esenciální pro její budoucnost ve světě.

Během třetí vlny, především potom od 90. let jsme mohli vidět explozivní růst demokratických hodnot a konsolidaci mnoha demokracií. Přes více než deset let nicméně dochází k regresi demokratických hodnot. Tento trend poskytuje snadnější převzetí moci autoritářům, zvedajíc mezinárodní tlak, který na ně působil během demokratických vln. Recese demokratických západních hodnot, a růst vlivu Ruska a Číny tak představuje nebezpečný jev, který by mohl vysvětlovat příčiny pádu demokratických hodnot u mladých, nestabilních demokracií, nebo v hybridních režimech.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat průběh přechodu Turecka směrem k autoritářství a prostřednictvím relevantních teorií představit možná vysvětlení, která k tomuto procesu přispěla. První část práce shrnula teoretické přístupy, které mají vztah k režimním přechodům v současném světě, především pak k demokratickému poklesu či kolapsu. Z těchto teorií byla hlouběji představena teoretická vysvětlení, která byla dále aplikována na průběh turecké regrese demokratických hodnot.

Další část práce se zaměřila na historicko-politický vývoj Turecka v letech 1991 – 2003. Turecko se během tohoto období pomalu přibližovalo Evropské unii, avšak tento demokratizační proces byl neustále zpomalován politickými a ekonomickými krizemi, které republiku v této etapě provázely. Z toho důvodu je toto období označováno jako tzv. „ztracená dekáda“. Tato dekáda poskytla prostor pro nové strany neposkvrněné předchozími skandály. Na scénu přichází charismatický politik Recep Tayyip Erdogan, který díky své předchozí zkušenosti pochopil, že k politickému úspěchu v sekulárním Turecku není možné prosazovat konzervativní islamistické názory. Proto spoluzaložil umírněně islamistickou stranu AKP, která kombinovala náboženské prvky se západními liberálními hodnotami.

Analytická část se zabývala možnými příčinnými vysvětleními tureckého regresu demokratických hodnot v letech 2003 - 2017. Na případ Turecka aplikovala šest teorií: individuální, ekonomickou, institucionální, kulturní a dvě mezinárodní. Již Juan Linz v roce 1978 zdůrazňoval, že demokratický kolaps je procesem komplexním a nejde vysvětlit jedinou možnou příčinou. V této práci bylo proto uvedeno šest možných příčinných vysvětlení. Na individuální úrovni se práce zaměřila na patrného strůjce tureckého přechodu, Recepta Tayyipa Erdogana. Jeho moc byla až do roku 2011 vyvažována Kemalisty, avšak po tomto roce dochází k centralizaci moci do jeho rukou, proměně strany AKP ve stranu jednoho muže a proměně tureckého politického systému. V současné době je Erdogan označován za moderního autoritáře po boku Vladimira Putina nebo Xi Jinpinga.

Zlepšená ekonomická úroveň poskytla exekutivě ve světle předchozích ekonomických krizí stabilní podporu voličů, stejně jako určitou

toleranci vůči exekutivním kontroverzním krokům. Díky tomu mohla oslabit důležité sekulární instituce (justice, armáda), které měly do té doby velký politický vliv. Docházelo také k růstu nacionalismu a do popředí se dostává politický Islám. Z hlediska majoritních muslimských zemí světa jsme navíc mohli vidět, že jim liberální demokracie prozatím není příliš nakloněna a faktor desekularismu tureckému stavu demokratických hodnot zjevně nepomohl. Z mezinárodního hlediska byl také důležitý vztah Turecka a EU, který se po pozitivních počátečních jednáních o vstupu země do organizace značně zhoršil. Jedním z faktorů, který k tomu dopomohl, byla nejednotnost EU v otázce přijetí Turecka do organizace. Tento stav se zároveň odrazil na turecké domácí politice a docházelo ke snižování podpory tureckých obyvatel ke vstupu. Jako poslední uvedený faktor je tzv. lavinový efekt. V globálním mezinárodním měřítku dochází od roku 2006 k recesi demokratických hodnot, která může ovlivňovat domácí politiku určitých zemí. Zvláště důležitá jsou zhoršená hodnocení stavu demokracie v moderních západních zemích, především ta v USA a ve Francii. Pokud k tomu přičteme expanzi vlivu Ruské federace a Číny, nedemokratických velmocí, do světa, zvyšuje se šance převzetí a udržení politické moci autoritářskými politiky.

Literatura a prameny

Literatura

Acemoglu, Daron a Ucer, Murat. 2015. *The Ups and Downs of Turkish Growth, 2002-2015: Political Dynamics, the European Union and the Institutional Slide*. Dostupné na: <https://economics.mit.edu/files/11509> (17.7.2018).

Adserà, Alícia a Boix, Carles. 2006. *Constitutions and Democratic Breakdowns*. Princeton University. Dostupné na: <https://www.princeton.edu/~cboix/Constitutions%20and%20Democratic%20Breakdowns.pdf> (17.7.2018).

Altman, David a Pérez – Liñán, Aníbal. 2017. *Explaining the Erosion of Democracy: Can Economic Growth Hinder Democracy?* Working paper 42. The Varieties of Democracy Institute. Dostupné na: <file:///C:/Users/Zden%C4%9Bk/Downloads/Altman-2017-V-DEMWP42withAnibalPerezLinan.pdf> (17.7.2018).

Bermeo, Nancy. 2016. „On Democratic Backsliding“. *Journal of Democracy* 27, č. 1, 5 – 19. Dostupné na: <http://sites.unimi.it/carbone/wp-content/uploads/2018/04/Democratic-backsliding-Bermeo-JOD-2016.pdf> (17.7.2018).

Bílek, Jaroslav. 2015. „Hybridní režimy jako svébytná kategorie politických režimů: Komparace vybraných přístupů“. *Středoevropské politické studie* 17, č. 2, 212–233. Dostupné na: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4416/3464> (17.7.2018).

Carvalho, Isabel Estrada a Fernandes, Raquel Dos Santos. 2018. „Understanding Erdogan’s Leadership in the „New Turkey““. *Janus.net, e-journal of International Relations* 9, č. 1, 88-102. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/324858144_Understanding_erdogan's_leadership_in_the_New_Turkey (17.7.2018).

Converse, Nathan a Kapstein, Ethan. 2008. „Why Democracies Fail“. *Journal of Democracy* 19, č. 4, 57-68. Dostupné na: <https://muse.jhu.edu/article/252227/pdf> (17.7.2018).

Diamond, Larry. 2015. „Facing Up to the Democratic Recession“. *Journal of Democracy* 26, č. 1, 141 – 155. Dostupné na: https://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Diamond-26-1_0.pdf (17.7.2018).

Diskin, Abraham, Diskin, Hanna a Hazan, Reuven. 2005. „Why Democracies Collapse: The Reasons for Democratic Failure and Success“.

International Political Science Review 26, č. 3, 291–309. Dostupné na:
<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0192512105053787>
(17.7.2018).

Erdmann et al. 2011. *Regression of Democracy?* b. m. Comparative Governance and Politics Special.

Fish, Steven. 2001. „The Inner Asian anomaly: Mongolia’s democratization in comparative perspective“. *Communist and Post-Communist Studies* 34, 323–338. Dostupné na:
<http://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3833/MongoliaDemocratization.pdf> (18.7.2018).

Gilbert, Leah a Mohseni, Payam. 2011. „Beyond Authoritarianism: The Conceptualization of Hybrid Regimes“. *Studies in Comparative International Development* 46, b. č., 270 – 297. Dostupné na:
<https://payammohseni.files.wordpress.com/2012/08/gilbert-mohseni-beyond-authoritarianism.pdf> (17.7.2018).

Heper, Metin. 2013. „Islam, Conservatism, and Democracy in Turkey: Comparing Turgut Özal and Recep Tayyip Erdoğan“. *Insight Turkey* 15, č. 2, 141-156. Dostupné na:
<http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/20995/Islam,%20conservatism,%20and%20democracy%20in%20Turkey%20Comparing%20Turgut%20C3%96zal%20and%20Recep%20Tayyip%20Erdo%20an.pdf?sequence=1> (17.7.2018).

Huntington, Samuel. 1991. *Třetí vlna: Demokratizace na sklonku dvacátého století*. b. m. CDK 2008.

Just, Ellen a Waldner, David. 2015. *Unwelcome Change: Understanding, Evaluating, and Extending Theories of Democratic Backsliding*. b. m. USAID From the American People. Dostupné na:
https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PBAAD635.pdf (17.7.2018).

Kouba, Karel. 2011. *Metody příčinného vysvětlení v kvalitativním politologickém výzkumu*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra politologie a evropských studií. Disertační práce.

Levitsky, Steven a Way, Lucan. 2010. *Competitive Authoritarianism: The Origins and Dynamics of Hybrid Regimes in the Post-Cold War Era*. Harvard University/University of Toronto. Dostupné na:
<http://homes.ieu.edu.tr/~ibagdadi/INT435/Readings/General/Levitsky-Way-Stanford%20-%20Competitive%20Authoritarianism.pdf> (18.7.2018).

Linz, Juan. 1978. *The Breakdown of Democratic Regimes: Crisis, Breakdown and Reequilibration. An Introduction*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Mainwaring, Scott, Brinks, Daniel a Pérez-Liñán, Aníbal. 2001. „Classifying Political Regimes in Latin“. *Studies in Comparative International Development* 36, 1. vydání. 37–65. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/BF02687584> (17.7.2018).

Mainwaring, Scott a Pérez-Liñán, Aníbal. 2013. „Democratic Breakdown and Survival“. *Journal of Democracy* 24, č. 2, 123-137. Dostupné na: <http://d-scholarship.pitt.edu/23142/1/24.2.mainwaring.pdf> (18.7.2018).

Przeworski, Adam. 2000. *Democracy and Economic Development*. Columbus: Ohio State University Press. Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/2675/792b4b3806af246ba811c9bfdc13c3525a1.pdf>

Przeworski, Adam, Alvarez, Michael, Cheibub, Jose Antonio a Limongi, Fernando. 2000. *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pevehouse, Jon. 2002. „Democracy From the Outside-In? International Organizations and Democratization“. *International Organization* 56, č. 3, 515 – 549. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/4854112_Democracy_From_the_Outside-In_International_Organizations_and_Democratization?enrichId=rgreq-fe72d04fd9c99cc7c611e0d9dea0013d-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzQ4NTQxMTI7QVM6MTAyMjc5ODM1MjIxNjYwQDE0MDEzOTY4MjE5NTA%3D&el=1_x_3&_esc=publicationCoverPdf (18.7.2018).

Pirický, Gabriel. 2006. *Turecko: Stručná historie států*. Praha: Nakladatelství Libri.

Robertson, Graeme a Stepan, Alfred. 2003. „An "Arab" more than "Muslim" electoral gap“. *Journal of Democracy* 14, č. 3, 30-44. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/242451785_An_Arab_more_than_Muslim_electoral_gap (17.7.2018).

Somer, Murat. 2016. „Understanding Turkey's democratic breakdown: old vs. new and indigenous vs. global“. *Journal of Southeast European and Black Sea Studies*. b. č. Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/309622013_Understanding_Turke

[y's democratic breakdown old vs new and indigenous vs global authoritarianism](#) (17.7.2018).

Zürcher, Erik. 2004. *Turkey: A Modern History*. 3. vyd. Leiden: I. B. Tauris & Co.

Prameny

Internetové zdroje

Al Jazeera. 2013. *Timeline: Turkey's 'Ergenekon' trial*. Dostupné na: <https://www.aljazeera.com/news/europe/2013/08/20138512358195978.html> (17.7.2018).

BBC. 2016. Turkey coup: What is Gulen movement and what does it want? Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36855846> (19.7.2018).

CNN. 2010. *Turkey's Erdogan hails constitutional referendum win*. Dostupné na: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/09/12/turkey.referendum/index.html> (18.7.2018).

CNN. 2016. 47,155 arrests: *Turkey's post-coup crackdown by the numbers*. Dostupné na: <https://edition.cnn.com/2017/04/14/europe/turkey-failed-coup-arrests-detained/index.html> (17.7.2018)

Encyclopaedia Britannica. b. r. *Léopold Senghor*. Dostupné na: <https://www.britannica.com/biography/Leopold-Senghor> (18.7.2018).

European Commission. 2016. *Turkey*. Dostupné na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en (17.7.2018).

Euroskop. b. r. *K-L*. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/287/sekce/k-l/> (19.7.2018).

Freedom House. 2003. *Freedom in the World 2003 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2003/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2005. *Freedom in the World 2005 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2005/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2007. *Freedom in the World 2007 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2007/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2008. *Freedom in the World 2008 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2008/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2011. *Freedom in the World 2011 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2011/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2012. *Freedom in the World 2012 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2014. *Freedom in the World 2014 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2014. *Freedom of the Press 2014 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/turkey> (18.7.2018).

Freedom House. 2015. *Freedom in the World 2015 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2016. *Freedom on the Net 2016 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2016/turkey> (18.7.2018).

Freedom House. 2018. *Freedom in the World 2018 – Turkey*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/turkey> (17.7.2018).

Freedom House. 2018. *Freedom in the World 2018 – Democracy in Crisis*. Michael J. Abramowitz. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018> (17.7.2018).

Freedom House. 2018. Puddington, Arch. *Democracy in the Crosshairs*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/blog/democracy-crosshairs> (17.7.2018).

Meyersson, Erik. 2014. *Turkey's Institutions Problem*. Dostupné na: <https://erikmeyersson.com/2014/05/03/turkeys-institutions-problem/> (17.7.2018).

Pearson Highered 2012. *Regime Change*. Dostupné na: https://www.pearsonhighered.com/assets/samplechapter/0/3/2/1/032144974_6.pdf (17.7.2018).

Reuters. 2007. *Turkish president vetoes reform for direct election*. Dostupné na: <https://uk.reuters.com/article/uk-turkey-president-veto/turkish-president-vetoes-reform-for-direct-election-idUKL2515261420070525> (18.7.2018).

Reuters. 2009. *Ex-Turkish army chief says "e-coup" justified*. Dostupné na: <https://www.reuters.com/article/us-turkey-military-general/ex-turkish-army-chief-says-e-coup-justified-idUSTRE5471UQ20090508> (18.7.2018).

Světová banka. 2018. *Turkey*. Dostupné na: <https://data.worldbank.org/country/turkey> (17.7.2018).

Světová banka. 2018. *GDP per capita growth (annual %)*. Dostupné na: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2007&locations=TR&name_desc=true&start=2003 (18.7.2018).

The Atlantic. 2016. *The Overturning of the Ergenekon Convictions in Turkey*. Dostupné na: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/04/turkey-ergenekon-overturned/479289/> (18.7.2018).

The Economist. 2009. *Who's on the phone?* Dostupné na: <https://www.economist.com/europe/2009/11/19/whos-on-the-phone> (18.7.2018).

The Economist Intelligence Unit. 2017. *The Economist Intelligence Unit's Democracy Index*. Dostupné na: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex/> (17.7.2018).

The Free Dictionary. b. r. *Khalifah*. Dostupné na: <https://www.thefreedictionary.com/Khalifa> (18.7.2018).

The Guardian. 2007. *Gul elected as Turkish president*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2007/aug/28/turkey.marktran1> (18.7.2018).

The Guardian. 2018. *Turkey to Hold Snap Elections on 24 June, says Erdogan*. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/18/turkey-to-hold-snap-elections-on-24-june-says-erdogan> (18.7.2018).

The Montréal Review. 2017. *Islam and Democracy in Turkey: Analyzing the Failure*. Ahmet T. Kuru. Dostupné na: <http://www.themontrealreview.com/2009/Islam-And-Democracy-In-Turkey.php> (17.7.2018).

The Washington Institute 2005. *German and French Leaders' Views on Turkey's EU Membership*. Dostupné na: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/german-and-french-leaders-views-on-turkeys-eu-membership> (17.7.2018).

Varieties of Democracy. 2018. *Country Graph*. Dostupné na: <https://www.v-dem.net/en/analysis/CountryGraph/> (17.7.2018).

Vocabulary. b. r. *Caliph*. Dostupné na: <https://www.vocabulary.com/dictionary/caliph> (18.7.2018).

World Economic Forum. 2014. *The Global Competitiveness Report 2013–2014*. Dostupné na:

http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf (17.7.2018).

World Prison Brief. 2017. *Turkey*. Dostupné na:
<http://www.prisonstudies.org/country/turkey> (17.7.2018).

Seznam grafů

Graf 1 – Vývoj demokracie v Turecku

Graf 2 - Vývoj HDP na osobu mezi lety 2001 až 2008

Graf 3 - Oslabování nezávislosti tureckého soudnictví

Graf 4 - Snižování odpovědnosti vlády a respektu k ústavě v letech 2001 až 2017

Graf 5 – Stav liberální demokracie mezi lety 2000 - 2017

Graf 6 - Růst preferencí islamistických stran

Graf 7 - Snižování podpory tureckých obyvatel ke vstupu do EU

Graf 8 - Tempo přijímaných reforem před a po roce 2008

Graf 9 - Počet zemí vykazující zlepšení a zhoršení demokratických hodnot 2006 – 2017

Graf 10 - Země vykazující největší zhoršení demokratických hodnot 2006 – 2017